

ОБРАЗОВНИ ПРОФИЛ: ФИНАНСИЈСКИ АДМИНИСТРАТОР

ПРЕДМЕТ: ФИНАНСИЈСКО ПОСЛОВАЊЕ

РАЗРЕД: ПРВИ

ОДЕЉЕЊА: I_{2,3}

НАСТАВНИК: АНЂЕЛИЋ ЗОРИЦА

ПРВИ МОДУЛ

УВОД У ФИНАНСИЈЕ

1. НАУКА О ФИНАНСИЈАМА

1.1 Појам финансија, предмет изучавања и подела финансија

Финансије се посматрају као историјска категорија, јер су настале на одређеном степену развоја људског друштва, када је настала РОБА, затим НОВАЦ и делује ЗАКОН ВРЕДНОСТИ.

Финансије се **дефинишу** као **НОВЧАНА СТРАНА ЕКОНОМСКИХ ТОКОВА ДРУШТВЕНЕ РЕПРОДУКЦИЈЕ**. Под финансијама подразумевамо новчану страну сваког посла, тј. прибављање, употребу и враћање новчаних средстава потребних за пословање. Финансије представљају и научну дисциплину.

Финансије се не могу поистоветити са новцем. Оне представљају шири појам, али се може рећи да се **баве свим проблемима везаним за новац** (финансирање – прибављање новчаних средстава, инвестирање-улагање новчаних средстава, управљање финансијама-финансијски менаџмент, буџетирање, регулисање количине новца у оптицају, кредитирање, камате). У центру финансијских активности је новац, јер пословање почиње новцем којим се купују фактори производње, а циљ пословања такође има новчани карактер, а то је добит, односно профит ($H-P-P_1-H_1$).

Наука је врло рано почела да проучава новац и проблеме новчаних токова и новчаних односа. Прво научно изучавање новца имамо у оквиру Политичке економије, из које се почетком девентаестог века издваја, односно осамостаљује нова економска научна дисциплина – Финансије. Финансије су научна дисциплина која проучава појаве, односе и институције, методе и процесе прикупљања, расподеле и трошења новчаних средстава, као и управљање тим средствима.

Данас не можемо са сигурношћу утврдити **порекло речи** финансије. Једна група теоретичара сматра да воде порекло од латинске речи „finis“ са значењем - крај, што се обично односило на завршетак неког правног спора који је пратио новчани износ који се том приликом морао платити. Друга група теоретичара сматра да реч финансије потиче од латинске речи „finantio“ која означава плаћање.

Финансијски односи се свакодневно успостављају између различитих економских субјеката. Основ за настанак финансијских односа су: купопродаја робе, позајмљивање средстава - узимање кредита, улагање – инвестирање, плаћање пореза и доприноса и др. Можемо разликовати **интерне финансијске односе** који настају унутар самог предузећа, и **екстерне финансијске односе** који настају између предузећа и окружења: других предузећа (купаца, добављача), банака, осигуравајућих кућа, државе и др.

Садржај науке о финансијама чине:

- финансијски токови,
- финансијски односи и
- финансијске институције (нпр: Народна банка Србије - НБС).

Постоји неколико **функција финансија:**

- алокативна – подразумева размештај производних фактора (предмети рада, средства за рад, радна снага),
- редистрибутивна – представља прераспделу националног дохотка (лична потрошња и акумулација),
- стабилизациона – употреба мера и инструмената финансијске политике ради постизања стабилности цена, запослености и уравнотежености платног биланса (упоредни преглед прилива и одлива новчаних средстава у једној земљи у периоду од годину дана),
- развојна – усмеравање новчаних токова ради подстицања локалног, регионалног, секторског развоја.

Наука о финансијама обухвата следећа **дисциплине:**

- Монетарне финансије,
- Јавне финансије и фискална политика,
- Банкарство,
- Осигурање,
- Пословне (микро) финансије,
- Међународне финансије.

Све ове дисциплине су међусобно повезане и није могуће остварити успешно функционисање једног сегмента (дисциплине) без успешног функционисања свих осталих сегмената финансијског система.

1.2 Монетарне финансије

Монетарна економија објашњава улогу новца у детерминисању (одређивању) токова привредне активности. Под утицајем новца на привредна кретања подразумева се пре свега утицај новца на инфлацију и каматне стопе, а потом и на инвестиције, производњу, запосленост, потрошњу и др. Монетарна економија је повезана са емитовањем новца. **Предмет проучавања монетарне економије је: монетарни систем и монетарна политика.**

Монетарни систем је скуп начела, метода, мера, инструмената и институција којима се креира (ствара) и повлачи новац и регулишу монетарни токови у друштвеној репродукцији. Монетарна политика је скуп правила прописа, мера и инструмената којима се регулише обим и структура новчане масе, односно количина новца у оптицају.

Институција одговорна за емитовање новца и вођење монетарне политике је централна банка (код нас Народна банка Србије). Монетарна политика је део економске политике коју креира централна банка у сарадњи са владом, а за њено спровођење одговорна је централна банка.

Монетарна политика је уз фискалну политику једна од две најважније економске политике. **Монетарна политика треба да обезбеди да у оптицају буде оптимална количина новца.** Превелика количина новца може водити инфлацији, а недовољна количина рецесији. Да би монетарна политика била успешна неопходно је да централна банка буде независна, јер у противном може подлећи притиску владе да изврши додатну емисију новца, која може водити инфлацији.

Данас се сматра да је основни циљ монетарне политике ценовна стабилност. То не значи да су централне банке незаинтересоване за друге економске варијабле попут запослености и производње, али данас је преовлађујуће мишљење да највећи допринос овим варијаблама могу дати преко обезбеђења ценовне стабилности.

1.3 Јавне финансије

Функционисање савремене државе подразумева извршавање бројних обавеза базираних на законима и другим прописима, односно обезбеђење функционисања законодавне, извршне и судске власти. Да би се то остварило потребно је обезбедити финансијска средства. **Научна дисциплина која проучава процесе прикупљања јавних прихода, њихову расподелу и употребу су јавне финансије.** Дакле, јавне финансије су најуже повезане са постојањем државе и посебно са постојањем новца. Преко јавних финансија држава спроводи фискалну политику. Фискална политика представља део економске политике која преко управљања јавним приходима и јавним расходима тежи остварењу одређених макроекономских и микроекономских циљева. Тако фискална политика може утицати на ниво производње, запослености, цена, платни биланс, прерасподелу дохотка и богатства, промену структуре производње и др.

Јавне финансије имају две стране: приходну и расходну. Приходи државе су: порези, акцизе, таксе, царине, доприноси и др. Када држава прикупи јавне приходе они се прерасподељују за различите намене (јавне расходе): војску, полицију, судство, образовање, државну администрацију, науку, културу, социјалну помоћ и др. Сви јавни приходи и расходи се планирају буџетом. Буџет се најједноставније може дефинисати као годишњи план јавних прихода и јавних расхода. Уколико су јавни приходи једнаки јавним расходима буџет је уравнотежен. Уколико су јавни расходи већи од јавних прихода постоји буџетски дефицит, а уколико су јавни приходи већи од јавних расхода постоји буџетски суфицит. До буџетског дефицита може доћи било због мањег износа прикупљених јавних прихода у односу на планиране, било због веће потрошње у односу на планирану. С обзиром да се током времена мења величина друштвеног производа, износ јавних прихода и јавних расхода, дефицит/суфицит се стога најчешће приказује као проценат од бруто домаћег производа.

По правилу буџет крајем текуће године за наредну годину предлаже националном парламенту на усвајање: председник, влада или министар финансија. Најчешће се доноси у форми закона по посебној процедури. Усвојени буџет представља у основи предлог односно план, јер по правилу током године може доћи до неочекиваних промена и јавних прихода и јавних расхода. С обзиром да економије карактерише висок степен неизвесности није могуће тачно предвидети све токове. У случају већих одступања од предложеног буџета током године се врши ребаланс буџета, којим се усклађује буџет са стварним токовима јавних прихода и јавних расхода.

Међутим, у периодима када се појави буџетски дефицит јавља се дилема на који начин обезбедити његово покриће. Постоји више различитих облика покрића буџетског дефицита, али можемо констатовати да не постоји идеалан облик. Једна могућност је емисија обвезница. Следећа могућност је да се држава обрати централној баци за кредит. Међутим, у таквим условима повећана количина новца у оптицају ће највероватније довести до пораста стопе инфлације. Следећа могућност је да се држава задужи, што значи да се терет текуће потрошње пребацује на будуће генерације. Као крајња могућност остаје продаја дела државне имовине. На овај начин се фактички трајно отуђује имовина ради покрића текуће прекомерне потрошње.

1.4 Банкарство

Банка је економски субјект, најчешће основан у форми акционарског друштва који се бави: прикупљањем штедње, давањем кредита, као и посредовањем у новчаном промету. Наука о банкарству се бави проучавањем функција и улоге банкарског система, начина организовања банкарског система, банкарским пословањем, а нарочито односима, процесима и пословним трансакцијама који се јављају по основу коришћења новца и кредита преко банака. Оно има задатак да испитује и прати општа економска кретања, која се испољавају функционисањем банака у банкарском систему.

Банкарски систем чине централна банка и остале банке – пословне банке.

Централна банка је „емисиона“ банка јер само она врши примарну емисију новца. Назива се и „банком банака“ јер се пословне банке њој могу обраћати за кредите, као и „зајмодавац у крајњој инстанци“ јер може помоћи пословним банкама ако им је угрожена

ликвидност. Не оснива се ради стицања профита, већ има једна задатак, да регулише количину новца у оптицају, и тиме обезбеди ценовну стабилност.

Пословне банке се оснивају (најчешће као акционарска друштва) искључиво ради стицања профита. Имају две основне групе послова из којих проистиче њихов профит. Пасивни банкарски послови су послови мобилизације и концентрације слободних новчаних средстава. То су депозити које комитенти банке креирају и да би их банка мотивисала да свој новац држе на њеним рачунима, банка им плаћа камату која се зове пасивна камата. Друга група су активни банкарски послови који подразумевају банкарске пласмане, најчешће у облику кредита, чиме банка позајмљује комитентима новац и зато им наплаћује камату која се зове активна камата. Активна камата је увек већа од пасивне камате, па је разлика између њих профит који банка остварује. Одавде можемо закључити да је камата цена коришћења туђег новца.

1.5 Осигурање

Осигурање је наука која се бави проучавањем остварења ризика, економским последицама ризика, као и изучавањем начина за спречавање и минимизирање вероватноће појаве ризика. Осигурање је један облик управљања ризиком, првенствено усмерен на смањење финансијских губитака. Осигурање је пренос ризика са осигураника на осигуравајуће друштво, уз плаћање премије осигурања. Сврха осигурања се састоји у пружању сигурности. Основна идеја која лежи иза осигурања је повезивање ризика великог броја економских субјеката у једно осигуравајуће друштво, јер закон вероватноће/закон великих бројева показује да се само релативно мали број неповољних догађаја оствари у једној години. На тај начин осигуравајућа друштва могу исплатити премије и остварити профит. Трошак тог малог броја догађаја може лако бити поднет од стране осигуравајућег друштва, које има велики број осигураника. На пример, појединци знају да је ризик пожара у њиховој кући мали, али га се боје зато што би последице биле веома неповољне. Стога су спремни да плате осигурање против пожара, које подразумева издвајање релативно малог износа новца месечно. Са друге стране осигуравајућа друштва примају уплату премија великог броја осигураника и знају да ће се пожар десити код само малог броја осигураника.

Осигурање постоји практично за све врсте неповољних догађаја за које време и место догађаја нису извесни, учесталост, односно стопа неповољног догађаја је предвидљива и губитак од догађаја мора бити знатан, али не и катастрофалан, како би осигуравајућа друштва и могла и имала интерес да организују осигурање. Постоје бројни типови осигурања. Најважнија подела је на:

- **животно осигурање** (осигурање живота, рентно, допунско осигурање уз осигурање живота, добровољно пензијско осигурање и друге врсте) и
- **неживотно осигурање** (осигурање од последица незгоде, осигурање моторних возила, осигурање имовине од пожара и других опасности, остала осигурања имовине, осигурање од одговорности због употребе моторних возила и др.).

1.6 Пословне финансије

Пословне финансије су микро-дисциплина, јер се баве новчаним токовима и новчаним односима на нивоу предузећа. Оне се још често називају микрофинансије или корпоративне финансије. Озбиљније изучавање пословних финансија почиње крајем XIX и почетком XX века. Као самостална научна дисциплина, пословне финансије су повезане са великим бројем других научних дисциплина, као што су: финансијска статистика, финансијска математика, финансијско право, политичка економија, економика предузећа и рачуноводство. Највећи ниво повезаности постоји између пословних финансија и рачуноводства. Некада се проблематика пословних финансија изучавала у оквиру рачуноводства, али данас су то самосталне дисциплине.

Пословне финансије помажу предузећу да лакше решава проблеме који се јављају у вези прибављања, употебе и враћања финансијских средстава. Оне се баве финансијским проблемима индивидуалних фирми. Пословне финансије остварују три **функције**:

- **финансирање** – прибављање финансијских средстава,
- **инвестирање** – улагање (пласирање) финансијских средстава и
- **финансијски менаџмент** – управљање новчанима средствима (одржавање ликвидности).

Недовољан износ готовине може угрозити извршење обавеза предузећа, нпр. може се јавити проблем измирења плата, обавеза према добављачима, пореза држави и др. , али могуће је и да предузеће губи приход, јер не користи вишак сопствених средстава..

Могу се издвојити два приступа у изучавању пословних финансија:

- традиционални и
- савремени приступ.

Традиционални приступ је прва фаза развоја пословних финансија. Он се бави прикупљањем капитала из различитих извора. У средишту анализе су улагачи новца, инвеститори, који улажу у хартије од вредности (акције, обвезнице) па су и оне предмет изучавања, као и правила трговања на берзама, тј. правне норме које регулишу промет.

Савремени приступ се развија после другог светског рата. Овај приступ поред прикупљања капитала се бави и начином његове употребе. Посебан акценат је на финансијским одлукама предузећа које се односе на прибављање, пласирање и враћање средстава.

1.7 Међународне финансије

Међународне финансије представљају монетарни аспект међународне размене. Предмет изучавања су финансијски односи са иностранством: девизни курс, платни биланс, међународни платни промет, међународно кретање капитала, међународне финансијске организације (нпр: ММФ, Светска банка) и регионалне финансијске организације (нпр: Европска банка за развој).

Не постоји једна заједничка, светска валута која се користи у међународним плаћањима. Скоро свака држава има своју валуту, па за плаћања према иностранству треба купити конвертибилну валуту на организованом девизном тржишту. На девизном тржишту се формира девизни курс, који показује колико се јединица домаће валуте треба заменити за јединицу стране валуте, дакле то је цена страног новца.

У оквиру међународних финансије разликујемо две области, односно два типа трансакција:

- трансакције које подразумевају кретање новца које је везано за кретање робе и
- трансакције које подразумевају кретање новца које није истовремено везано за кретање робе (трансфери), нпр: дознаке радника у иностранству, пензије лица која су радила у иностранству и сл.

2. ФИНАНСИЈСКИ СИСТЕМ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

2.1 Основе финансијског система Републике Србије

Финансијске институције пружају финансијске услуге својим клијентима и члановима. Финансијске институције служе као посредници између оних који имају вишак новца и оних којима је новац потребан. Оне омогућавају проток новца у земљи.

Финансијске институције у Србији су:

- Народна банка Србије и
- Београдска берза.

У Србији постоје следеће **финансијске организације**:

- банке,
- друштва за осигурање,
- брокерско-дилерска друштва,
- приватни пензијски фондови,
- инвестициони фондови,
- лизинг компаније.

Основна функција **банака** је да примају депозите физичких и правних лица и да дају кредите. **Друштва за осигурање** нуде осигурање живота или имовине од одређених ризика. **Брокерско-дилерска друштва** су посредници у промету хартија од вредности - преко њих можете купити или продати акције или обвезнице. Приватни **пензијски фондови** служе за штедњу за приватну пензију и улажу пензијске доприносе у хартије од вредности. **Инвестициони фондови** омогућавају малим инвеститорима да инвестирају у хартије од вредности. **Лизинг компаније** омогућавају куповину возила, опреме, машина путем лизинга што је специфичан начин финансирања где корисник стиче право коришћења, а лизинг компанија власништва над предметом до истека лизинга.

Надзор над свим финансијским институцијама које послују у Србији врши држава кроз своје институције. **Народна банка Србије** врши надзор и контролу пословања банака, друштава за осигурање, пензијских фондова и лизинг компанија. Комисија за хартије од вредности врши надзор над пословањем брокерско-дилерских друштава и инвестиционих фондова. **Београдска берза** је посредник на финансијском тржишту.

2.2 Финансијске институције у Србији

2.2.1 Народна банка Србије

Српска држава је након ослобођења од Турака своје постојање започела оснивањем најважнијих државних и културних институција: Народне библиотеке, Лицеја, Друштва српске словесности (касније Академије наука), Народног музеја и Народног позоришта. У то време новчани систем Србије карактерише одсуство домаћег новца, а присуство 43 монете других држава. Пореба за оснивањем Централне банке је очигледно постојала.

Основана је као Привилегована Народна банка Краљевине Србије 1884. год. Она је организована по угледу на Белгијску централну банку. Народна банка Краљевине Србије

била је најпре смештена у Кнез Михајловој улици, а касније у репрезентативној згради у улици Краља Петра, у којој је и данас.

Након Првог светског рата Привилегована Народна банка Краљевине Србије прерасла је 1920. год. у Народну банку Срба, Хрвата и Словенаца. До 1931.год. Народна банка је била искључиво кредитна установа, а тада добија две основне функције: монетарну политику и кредитну политику. Од 1929.год. делује под именом Народна банка Краљевине Југославије, а њен основни задатак је старање о новцу и одржавање монетарне стабилности. У току Другог светског рата

своје активности обављала је из представништва у Лондону. Од 1945. год. носи име Народна банка Југославије. **Закон о Народној банци Србије ступио је на снагу 19.07.2003.год. и њиме су дефинисани положај, организација, овлашћења и функције Народне банке Србије.**

Народна банка Србије је у обављању својих функција самостална и независна и не тражи нити прима упутства од државних органа и других лица. Народна банка Србије самостално утврђује пројекције раста монетарних и кредитних агрегата и доноси мере монетарне и кредитне политике, које ће бити предузете ради остваривања утврђених циљева. Гувернер Народне банке Србије присуствује седницама Владе на којима се разматрају питања у вези са Народном банком Србије. Народна банка Србије даје мишљење о одређеним актима који се тичу буџета, економске и фискалне политике, као и нацрта закона и других прописа који се тичу Народне банке Србије. Народна банка Србије, уз сагласност Владе, одређује режим курса динара, с тим што самостално води политику курса динара.

Народна банка Србије подноси Народној скупштини годишњи извештај о пословању и резултатима рада и извештај о монетарној политици, затим, годишњи извештај о стању у банкарском и укупном финансијском систему земље, као и програм монетарне политике за наредну годину.

Непокретности и друга средства која Народна банка Србије користи у својини су Републике Србије. За обавезе Народне банке Србије јемчи Република Србија. Народна банка Србије има статут који потврђује Народна скупштина Републике Србије.

Органи Народне банке Србије су: Монетарни одбор, гувернер и Савет НБС. Монетарни одбор утврђује монетарну политику. Чине га гувернер и вицегувернери. Гувернера бира Народна скупштина на период од пет година. У његовој надлежности је спровођење одлука Монетарног одбора и Савета, организација и пословање Народне банке Србије, као и припремање и доношење аката из надлежности Народне банке Србије. Савет има председника и четири члана које бира Народна скупштина на период од пет година. Савет, на предлог гувернера, између осталог, усваја и финансијски план и годишњи рачун Народне банке Србије. Народна банка Србије има три до пет вицегувернера, које на предлог гувернера бира Савет, такође на период од пет година.

Народна банка Србије је правно лице са седиштем у Београду. У свом саставу има специјализовану организацију - **Завод за израду новчаница и кованог новца у Топчидеру**, чије се обавезе и одговорности одређују законом о Народној банци Србије и Статутом Народне банке Србије. Издавање (емисија) новчаница и кованог новца једна је од основних функција Народне банке Србије. Народна банка Србије има искључиво право издавања новчаница и кованог новца у Републици Србији. Народна банка Србије издаје новчанице и ковани новац, утврђује апоене и основна обележја новчаница и кованог новца и доноси одлуке о пуштању у оптицај и повлачењу из оптицаја новчаница и кованог новца. Штампање новчаница и кованог новца врши се у специјализованој организацији Народне банке Србије – Заводу за израду новчаница и кованог новца у Топчидеру.

Народна банка Србије самостално води политику курса динара уз сагласност Владе, утврђује режим курса динара. Народна банка Србије **креира девизне резерве** и управља њима. Народна банка Србије води рачуна о функционисању Међубанкарског девизног тржишта, на којем купују и продају девизе и ефективни страни новац пословне банке, у складу са Законом о девизном пословању. Народна банка Србије има улогу интервента на девизном тржишту, јер може да купује или продаје девизе да би одржавала стабилним девизни курс. Такође, Народна банка Србије је одговорна за одржавање ликвидности у плаћањима према иностранству. Народна банка Србије даје овлашћења пословним банкама за пословање са иностранством, али га може и одузети ако овлашћене банке не послују у складу са правилима. Мењачке послове могу обављати банке, али и овлашћени мењачи који морају поседовати сертификат Народне банке србије.

Народна банка Србије **издаје и одузима дозволе за рад, врши контролу бонитета и законитости пословања банака и других финансијских организација**. Има право увида у пословне књиге и другу документацију банака и других финансијских организација, сарађује са страним институцијама надлежним за контролу пословања банака и домаћим органима и институцијама надлежним за надзор у области финансијског

пословања, у циљу унапређења контролне функције. У обављању ове функције може да сарађује са страним институцијама.

Народна банка Србије на основу уговора или закона може обављати за Републику Србију послове у вези са хартијама од вредности, задуживањем у иностранству

2.2.2 Београдска берза

У литератури и пракси наилази се на велики број различитих дефиниција, мишљења и ставова по питању „шта је то берза?“. **Берза представља место где се састају понуда и тражња за тачно одређеном робом, у тачно одређено време, на тачно одређеном месту.** У почецима берзанског пословања она се налазила на местима где су се скупљали трговци и пословни људи једнога града или региона. Почети организоване трговине која је личила на берзанску, везани су за Фландрију и град Бриж, где су се људи још у XVI веку, окупљали у кући трговца Van der Burs-а ради трговања луковицама лала и предпоставља се да је по његовом презимену берза и добила име.

Берза данас представља место где се сусрећу понуда и тражња за тачно дефинисаним предметима трговине, при чему тај предмет трговине мора бити подложен типизацији и стандардизацији. Процесом стандардизације постиже се да предмет трговине по својим особинама буде попутно идентичан у малим и у великим количинама. То је лако учинити са робама ниског степена обраде, док је са финалним производима, због разноликости, то веома тешко. Стандардизација и типизација су неопходни јер се на берзи тргује на реч, односно на поверење. Развитком трговине ово „поверење“ се институционализује и бива замењено мрежом правила по којима се тргује (берзанске узансе).

Место сусретања понуде и тражње се у многоне променило током времена и кретало се од тргова градова, преко гостионица и специјализованих зграда, па све до глобалног тржишта, међусобно повезаног путем савремених технологија. Све то данас омогућава да се трговање обавља 24 часа дневно, јер када се једна берза затвори, на другом крају света, друга берза тек почиње са радом. С обзиром на то који је предмет трговања на берзи оне се деле на **берзе ХОВ (хартије од вредности) и робне берзе**. Ако причамо о почецима берзанске трговине ХОВ, лако се може замислити да је прва трансакција, која би се могла назвати берзанском, била трансакција везана за хартију – највероватније неку врсту писмене обавезе о будућој наплати, која је променила власника пре рока доспећа. За разлику од берзи ХОВ, претечом робних берзи могу се сматрати велики сајмови и вашари, на којима се продавала роба. Кључна разлика између сајмова и берзи лежи у томе што се на њима трговало на основу узорка, односно робе на лицу места, док се на берзи тргује на реч.

На крају долазимо до одговора на питање шта је берза. Из свега наведеног можемо закључити да берза представља организовано место, где у тачно одређеном времену,

долази до сусретања понуде и тражње стандардизованог берзанског материјала, по тачно одређеним правилима од стране тачно одређених лица. На питање који су основни постулати берзе може се рећи да су то поверење и сигурност који и произилазе из саме њене дефиниције. Кад берза не би била толико прецизна не би било ни њених основних постулата, а ни ње саме.

Прве идеје о оснивању берзе у Србији јавиле су се током тридесетих година XIX века. Оснивање берзе у ондашњој Србији имало је пре свега економски, али и национални значај. То је било време буђења националне свести и стварања институција које су потврђивале добијени статус потпуне самосталности и државности Србије. Реализација идеје мало је потрајала, па је Народна скупштина тек 3. новембра 1886. године усвојила Закон о јавним берзама. Тек после осам година од усвајања Закона, дакле **1894. године, Београдска берза је почела са радом.** Београдска берза је покушала да најпре развије своју активност као продуктна берза да би се цене пољопривредних производа формирале на домаћем тржишту. Пошто је берзанско трговање постајало све успешније и обимније, извршено је раздвајање послова: одељење за робу је остало у кафани „Босна“ на обали Саве као Продуктна берза, док је одељење за валуте и ефекте (Валутна берза) прешло у просторије хотела „Српска Круна“ у Кнез Михаиловој улици. Ту је Берза радила све до 1914. године до почетка Првог светског рата.

Стварањем Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца и припајањем територија које су биле у саставу Аустро-Угарске јавиле су се потребе да се обнови рад Београдске берзе и оснују и друге берзе на територији нове државе. Велике разлике у структури привреде и нивоу развијености појединих делова земље условиле су неуједначеност у обављању трговања појединих берзи које су настале у овом раздобљу. Али је промет на Београдској берзи био у то време већи него заједно на свим другим берзама у тадашњој држави. Тадашња Београдска берза постигла је велики углед и сврстрала се међу водеће европске берзе тог доба. Овакви резултати су захтевали стално усавршавање организације и пословања. Од 1921. године Управни одбор Берзе је почео да се бави питањем изградње одговарајућег здања Београдске берзе. Коначно, током 1934. године Београдска берза је добила сопствену зграду, на Краљевом тргу бр. 13, зграду у којој се данас налази Етнографски музеј. **Одмах по избијању Другог светског рата у нашој земљи, априла 1941. године Београдска берза обуставља рад, а дефинитивно је угашена 1953. године, када је проглашена за штетну институцију.**

Крајем осамдесетих година претходног века започета је коренита друштвена и привредна реформа. Убрзани развој финансијских тржишта омогућен је усвајањем великог броја системских закона у овој области. На иницијативу Народне банке Југославије и Удружења банака Југославије, у септембру 1989. године, образован је Одбор за припрему оснивања Тржишта новца и краткорочних хартија од вредности у Београду. Што се тиче тржишта капитала, односно берзи дугорочних хартија од вредности, у октобру 1989. године су одржани Оснивачки одбори у Београду и Љубљани. Затим је 27. децембра 1989. године

одржана Оснивачка скупштина Југословенског тржишта капитала у Београду, које је у мају **1992. године прорадило као берза капитала.**

Од када је Београдска берза обновила свој рад, на њој се трговало углавном краткорочним хартијама од вредности, тачније краткорочним позајмицама новца, краткорочним дужничким инструментима предузећа и повремено, државним обвезницама невеликих вредности. Секундарне трговине акцијама готово да и није било, па је тек у априлу 2000. године одржано прво трговање акцијама из својинске трансформације. Право берзанско трговање започиње тек 2001.године када почиње трговање акцијама из процеса приватизације.

2.3 Финансисјке организације у Србији

2.3.1 Банке

Први банкарски послови настали су већ у раним периодима развоја људског друштва. Зачеци ових послова могу се историјски пратити још од 3000 године пре нове ере, а сигурнији материјални докази о врсти и начину развоја банкарских послова, од VII века пре нове ере. У периоду од VII до V века пре наше ере, у Вавилону су се појавиле приватне куће које су се бавиле претечом данашњих банкарских послова, познати под називом тезаурисање, а људи који су се њима бавили звали су се "тезаури" (данашњи појам "тезаурисање" подразумева повлачење новца или других вредности из промета). Ти први послови односили су се на организовано склањање одговарајуће робе, обично жита и друге врсте сличних производа, на чување. Примљену робу тезаури су чували или давали даље у промет на одређени рок и уз одговарајуће признанице о депонованим производима које су и саме постојале средство за обрачунае и плаћање.

У истом раздобљу у старој Грчкој банкарски послови се развијају у оквиру чувених храмова, посебно храмова у Ефесу на острву Родос. Појавом кованог новца на овом тлу, почев од VI века пре наше ере, које је издавао скоро сваки град или мања државица самостално за своје потребе, јављају се и први приватни мењачи, који су мењали новац једног града, односно државе за новац друге државе, или су га давали на зајам уз камату. Свој посао они су обављали на тргу за столом или на клупи. Како се сто на грчком назива

"трапеца", то су они добили назив "трапезити" а у данашњем смислу реч "трапеца" означава банку.

У периоду постојања Римске империје стичу се још повољнији услови за развој новчаних трансакција и других финансијских послова. Лице које се у Римској империји бави примањем депозита и улога, давањем зајмова и посредовањем у новчаном промету, назива се "аргентаријус". Мењачке послове обављала су друга лица која су се звала "тиумулатори".

У раном феудализму, паралелно са одумирањем трговачких послова, замирао је и развој банкарских послова, односно банака. У овом периоду већи значај још су имали само мењачки и емисиони послови. Мноштво монета различитих врста које се у том периоду развијају све више, изискивале су постојање само мењачких послова. У трговачком промету ширу примену добија меница (XIII век - Италија), на основу које се као инструмент плаћања успешно развија међународни трговачки и новчани промет. Овај период је значајан и по првим случајевима "кварења новца", што се чинило одступањем у тежини и саставу племенитих метала од којих је кован новац, а испољило се у одређеној стопи инфлације која је осиромашила широки круг власника новчане имовине.

Банкарски послови поново оживљавају у средњовековној Италији, када се банкарство развија из потребе за сталним кредитима и организованији је и сигурнији платни промет. **У XII веку наше ере у Италији су се развиле претече данашњих банака, назване "монтес".** Прве банкарске институције појављују се као комерцијалне и емисионе банке, а међу њима су као прве најпознатије **Banka di Genove, основана 1320. године и Casa di Sant Georgio, основана 1407. године.** Ове банке бавиле су се и жиро прометом, те се стога сматрају и најстаријим правим банкама у историји банкарства. У овом периоду развила се и употреба меница, која је врло брзо постала важно и незаменљиво средство пословног промета и кредитирања.

Основе савременог банкарства постављане су **током XVIII и XIX века,** када су **основане велике банкарске институције - централне банке,** које су сопственим и туђим средствима, постале важан фактор развоја привреде и промета, не само у земљама где су се ове банке развиле, него и у међународним односима. Међу њима су најпознатије: **Sverigen Riskbank основана у Шведској 1668. године, Bank of England, основана у Енглеској 1694.године итд. У Србији прва банка основана је 1862. године, под називом Управа фондова, која је касније трансформисана у Државну хипотекарну банку, а од 1883. године пословала је као Привилегована Народна банка Краљевине Србије.**

У развијеним економијама банке се оснивају као акционарска друштва, што је случај и са оснивањем банака у нашој земљи. Банка се оснива као акционарско друштво (отворено или затворено). Оснивачи банке могу бити једно или више домаћих и страних правних и

физичких лица, која обезбеђују средства за оснивачки капитал банке. Оснивачки капитал банке може бити у новчаном и неновчаном облику (ствари и права која су у функцији пословања банке). Новчани део оснивачког капитала банке не може бити мањи од 10.000.000 евра у динарској противвредности, према званичном средњем курсу.

Послови банака могу се дефинисати кроз две основне функције, и то: прикупљање новчаних средстава (депозита) и одобравање (пласман) кредита. Ове функције су међусобно повезане, јер се банка овде појављује као „посредник“ између лица која имају дефицит новчаних средстава и лица која имају суфицит истих. Пословне банке ове функције обављају кроз следеће банкарске послове:

- **пасивни банкарски послови**, тј. послови прикупљања новчаних средстава, где се банка појављује као дужник, и где се ова средства појављују у пасиви биланса, па отуда и назив пасивни банкарски послови, плаћа пасивну камату комитентима.
- **активни банкарски послови**, односно послови пласирања средстава, где се банка појављује као поверилац свијих коминтентата, а ова средства се појављују у активи биланса банке, па отуда и назив активни банкарски послови, наплаћује активну камату.
- **неутрални (услужни) банкарски послови**, где се банка појављује као посредник у комисионим и посредничким пословима, и где она наплаћује провизију за своје услуге.
- **сопствени банкарски послови**, где се банка не појављује ни као дужник, ни као поверилац, већ за свој рачун (профит) се укључује у производњу, промет и берзанске трансакције, директно или преко повезаних предузећа.

2.3.2 Осигуравајуће куће

Осигурање имовине обухвата осигурање од већине ризика који могу да угрозе вашу покретну и непокретну имовину као што су пожар, удар грома, експлозија, олуја, град, поплава или бујица, изливање воде из водоводних цеви, клизање тла или одроњавање земљишта, провална крађа или разбојништво и друго. **Сврха осигурања имовине јесте накнада штете која настане на тој имовини.** Основна начела имовинског осигурања јесу да накнада из осигурања не може бити већа од стварне штете и да права из осигурања

може имати само лице које је у тренутку настанка штете имало материјални интерес да се она не догоди. Износ накнаде из осигурања не може бити већи назначеног износа на полиси (осигурана сума) чак и ако је стварна штета већа од тог износа. Приликом закључења уговора о имовинском осигурању могуће је договорити са друштвом за осигурање да сносите део штете сами (ово се назива франшиза) и да имате приступачнију стопу премије.

Посебна врста осигурања имовине којом се обезбеђује заштита од ризика оштећења, уништења или губитка моторних возила назива се каско-осигурање моторних возила. У зависности од обима покрића, постоји пуно и делимично каско-осигурање моторних возила. Првим се обухватају штете које су настале као последица саобраћајних ризика, пожара и других опасности, злонамерних поступака или обести трећих лица и још неки други ризици. Делимично покриће се заснива на избору неких од ризика из пуног покрића. Према условима осигурања наших осигуравача, крађа, односно протвправно одузимање возила, посебно се уговара ако су претходно покривени основни ризици.

Имовинско осигурање обухвата не само штете на стварима, већ покрива и имовинске интересе, односно права, чиме се пружа заштита и од могућег губитка осигураникове имовине (ту спада осигурање од одговорности, осигурање кредита, осигурање од прекида рада, гаранцијско осигурање и друго).

 БОБАР ОСИГУРАЊЕ		ФИЛИАЛНА ВИДЕЛЕТЦА БР 211 ТЕЛ: 055/210-490 ВИДЕЛЕТЦА		ПОЛИСА КАСКО ОСИГУРАЊА		№ 005306 ЈАМНИЦА (broj osiguranja)	
1. НАМЕНА ОСИГУРАЊА (purpose) НАЗИВ ИМЕ И ПРЕЗИМЕ (name)		2. ОСИГУРАНИК (insured) НАЗИВ ИМЕ И ПРЕЗИМЕ (name)		3. МЕСТО (city) УЛИЦА И БР (address)		4. МЕСТО (city) УЛИЦА И БР (address)	
1. ВРСТА (category) 2. МАРКА (make) 3. ТИП (type) 4. ГУДИРОНИЗ (tyres)		5. БР. ПАСПОРТА (license no.) 6. БР. ЗАПИСНИК (registration no.) 7. СТАВА МОТОРА (engine no.) 8. НОВИНОСТ (year)		9. РИЗ. ШКОЛ (other risks) 10. ПОСРЕДНИК (broker) 11. НАМЕНА ОСИГУРАЊА (purpose)		12. ВРЕДНОСТ (value) 13. ПОСРЕДНИК (broker)	
ОПИС ОСИГУРАЊА (description of insurance)		СУМА ОСИГУРАЊА (amount of insurance)		ПРЕМ. СТАВА (premium rate)		ПРЕМИЈА (premium)	
ПОСЕБНА УГОВАРАЊА (particular terms)							
1. ДОПЛАЦИ (co-pay) 2. ПРОГРЕСИ (deductible)		3. УКУПНА СУМА II ОСИГУРАЊА (total amount of insurance)		4. УКУПНО (total)		5. ДОСТАТАК (surplus)	
УГОВОРНА ФРАНШИЗА У ИЗНОСУ OD (agreed franchise amount) %							
НАПОМЕНА (note)		ПРЕМИЈА (premium) KM		ПОРЕЗ (tax) %		СВЕГА (total) KM	
ОСИГУРАЊЕ ВОДАЧА И ПУТНИКА ОД ПОСЛЕДИЦА НЕЗГОДЕ (Coverage for driver and passenger from consequences of accident)							
Смерци (direction) KM		трајност ваздушности (duration of flight) KM		Премиије: Возач (driver) KM		Путник (passenger) KM	
Осигурање обухвата штету и порез на време узрок за период од _____ дана, а износа _____ KM. Свака додатна премија и порез одређени су у складу са условима осигурања. Осигурање обухвата само штету узрок за период од _____ дана, а износа _____ KM. Свака додатна премија и порез одређени су у складу са условима осигурања. Осигурање обухвата само штету узрок за период од _____ дана, а износа _____ KM. Свака додатна премија и порез одређени су у складу са условима осигурања.							
За Осигураваоца (insurer)				За Осигураника (insured)			

Сем осигурања ствари и осигурања имовинских интереса у осигурање имовине у ширем смислу спадају и транспортна осигурања од разних ризика за време превоза која штите одређене имовинске користи у вези са прометом робе. Осигурање имовине може закључити свако лице које има интерес да се не догоди осигурани случај, пошто би иначе претрпело неки материјални губитак.

2.3.3 Инвестициони фондови

Инвестициони фондови су институције колективног инвестирања у оквиру којих се прикупљају новчана средства. Прикупљена новчана средства фонда улажу се у различите врсте имовине (акције, обвезнице, благајничке записе и друге законом дозвољене хартије од вредности), ради остваривања добити и смањења ризика улагања.

Имовина инвестиционог фонда је у власништву чланова инвестиционог фонда, и то сразмерно њиховом учешћу у фонду и одвојена је од друштва за управљање тим фондом. Пословање инвестиционих фондова је регулисано Законом о инвестиционим фондовима, а надзор друштава за управљање врши Комисија за хартије од вредности. Постоје отворени и затворени инвестициони фондови. Отворени фондови улажу у ликвидне хартије од вредности којима је могуће свакодневно одредити тржишну вредност, а инвеститори могу свакодневно улагати средства или их повлачити из фонда. Затворени фонд прикупља новчана средства продајом акција путем јавне понуде. Када је јавна понуда завршена, инвеститори који су купили акције фонда њима могу трговати на организованом тржишту по тржишној цени тих акција која може бити нижа или виша од вредности имовине фонда. Поред хартија од вредности у које улажу отворени фондови, затворени фондови могу улагати и у некретнине као и у привредна друштва којима се не тргује на организованом тржишту, па могу бити ризичнији од отворених фондова. Постоји неколико различитих облика и отворених и затворених фондова, али су сви облици сагласни основном карактеру фонда.

Инвестициона јединица је сразмерни обрачунски удео у укупној нето имовини отвореног инвестиционог фонда. Вредност инвестиционе јединице израчунава се тако што се нето вредност фонда подели са укупним бројем инвестиционих јединица. То значи да ако је нето вредност фонда 100.000 динара, а укупан број инвестиционих јединица 100, вредност једне инвестиционе јединице ће бити 1.000 динара. Уколико се следећег дана нето вредност фонда повећа за 10.000 динара, вредност инвестиционе јединице ће бити 1.100 динара (под условом да се број јединица није променио). Почетна вредност инвестиционе јединице свих отворених фондова износи 1.000 динара.

Успешност фонда не може бити загарантована и претходно пословање фонда није гарант будућих резултата. Фондови са ризичнијим улагањима потенцијално имају и веће приносе, док фондови са релативно конзервативном политиком улагања, као што су

фондови очувања вредности, имају мање приносе, али улагањем у њих излажете се и мањем ризику.

2.3.4 Добровољни приватни пензиони фондови

Добровољни пензијски фондови су финансијске институције које искључиво служе за пензиону штедњу. Они представљају **врсту инвестиционих фондова који прикупљају пензијске доприносе који се даље инвестирају како би се њихова вредност очувала односно увећала**. Износ који се акумулира у пензијском фонду се затим користи за исплату приватне пензије. Пензиона штедња је дугорочна штедња. Због тога је битно очувати вредност уплаћених доприноса од утицаја инфлације и увећати је путем инвестирања.

Приватним пензијским фондовима управљају друштва за управљање. То су привредна друштва чија је једина делатност оснивање и професионално управљање пензијским фондовима. **Иако је битно да друштво за управљање успешно инвестира и тиме увећава вредност прикупљених доприноса, веома је важно да се пензијска штедња на улаже у ризикантне инвестиције.** Закон регулише основне карактеристике инвестиционе политике пензијских фондова, а Народна банка Србије врши надзор над њиховим пословањем и прати инвестиционе активности.

Услед демографских промена у Србији а и другим развијенијим земљама, све већег броја старих у односу на радно активно становништво, пензијски системи засновни на међугенерациској солидарности, где запослени својим доприносима финансирају пензије, нису више у могућности да исплаћују високе пензије. Дакле, пожељно је да млади обезбеде додатне изворе прихода којима ће надоместити ту разлику и допунити државну пензију. С обзиром да се у пензији може живети 20, 30 и више година може се радити о значајној уштеђевини. Због тога је штедња за старост једна од најзначајнијих инвестиција у животу. Обезбеђење адекватне штедње за старост је дугорочан циљ. Кључно је за штедњу за старост почети што пре тако да са малим месечним доприносима уложеним у добровољни пензијски фонд можете да акумулирате значајна средства до одласка у пензију.

Добровољни пензијски фондови се користе искључиво за пензијску штедњу. Свако домаће или страног физичко лице може да буде члан једног или више фондова, не мора да буде запослен нити мора лично да уплаћује допринос, то за њега могу, на пример, да плаћају родитељи, послодавац, синдикат. Уплата доприноса и чланство су на добровољној основи. У сваком тренутку је могуће прекинути уплату доприноса. Сваки члан фонда има

приступ свом рачуну у фонду где може видети број инвестиционих једница које је стекао приликом сваке уплате доприноса и увек може да израчуна колико средстава има, довољно је да број инвестиционих јединица помножи са њиховом дневном вредношћу.

2.3.5 Дилерско-брокерске куће

Све брокерске куће у Србији представљају правна лица која су основана за бављење **пословима посредовања у трговини хартијама од вредности**. Њихово пословање се одвија искључиво на организованом тржишту или берзи. Други назив који се користи за брокерске куће у Србији је брокерско-дилерска друштва, а настао је током процеса приватизације (својинске трансформације). Иначе, брокерске куће у Србији имају своју дугу историју настајања од првобитних облика до данашњих форми пословања, која датира од тридесетих година деветнаестог века. Тада су се појавиле и прве идеје о контролисању кретања вредности новца које је тада спроводило Српско трговачко удружење. То тело је било значајно за развитак целокупне српске трговине, а сходно улози коју је тада имало и активностима које је обављало може се сматрати претечом данашњих брокерско-дилерских друштава која представљају савремене брокерске куће у Србији.

Све брокерске куће у Србији су у **обавези да имају лиценце** за обављање брокерских и дилерских послова, као и дозволе за оснивање и рад на тржишту капитала. Комисија за хартије од вредности даје дозволе за емитовање хартија од вредности, обавља контролу пословања и даје дозволу за оснивање свих учесника на финансијском тржишту: берза, брокерско-дилерска друштва (брокерске куће у Србији), друштва за управљање инвестиционим фондовима, централни регистар. Комисија за хартије од вредности обезбеђује јавност свих активности на тржишту хартија од вредности штитећи учеснике од могуће злоупотребе и некоректног пословања.

Брокерско-дилерска друштва представљају правна лица основана за послове посредовања у трговини хартијама од вредности на берзи и, као такве, једне од кључних актера на финансијском тржишту. Брокерско-дилерско друштво се, као берзански посредник, у јавности најчешће идентификује термином „брокерска кућа“, међутим постоје разлике између брокера и дилера. Док су брокери само посредници у трговању, односно у своје име, а за рачун клијента, купују и продају хартије од вредности, дилери тргују у своје име и за свој рачун. За своје услуге брокер наплаћује провизију, док дилер зараду остварује разликом у цени хартије и тако сноси одређени ризик губитка. Поред ове две основне

улоге брокерско дилерских друштава, они још могу обављати и послове портфолио менаџера, односно управљања портфолиом хартија од вредности својих клијената. Такође, они могу бити и инвестициони саветници и да клијентима пружају саветодавне услуге за пословање са хартијама од вредности.

Да би правно лице добило дозволу за рад, потребно је да испуни строге услове прописане Законом о тржишту хартијама од вредности и других финансијских инструмената, али и бројним другим актима. Лиценцу за рад брокерско дилерског друштва издаје Комисија за хартије од вредности, док она, такође, издаје и дипломе којима физичко лице може стећи звање брокера. Без брокерске дипломе појединац не може обављати процес трговања на берзи, а без запосленог брокера брокерско дилерско друштво се не може ни регистровати.

Да би клијент продао или купио хартије од вредности, он мора да склопи уговор о посредовању у купопродаји са брокерском кућом. Потребно је још да потпише уговор о отварању и вођењу власничког рачуна хартија од вредности. Такође, клијент мора да има отворен наменски рачун у банци, на који ће лећи новац од продаје, односно са ког ће се средства скинути по обављеној куповини хартија. Једино се преко брокера може вршити продаја или куповина хартија на Београдској берзи, па тако он мора да пружи основне и опште познате инфомарције клијенту. Брокер не сме клијенту да сугерише цену коју ће унети у налог за продају или куповину, већ она мора бити слободна воља клијента и он је доноси на бази информација које поседује, било да их је прикупио сам или добио од брокера.

Клијент трговање на Београдској берзи може да обави преко брокерске куће која је њен члан и члан Централног регистра хартија од вредности. Клијент, при првом доласку у брокерску кућу, потписује са брокером Уговор о отварању и вођењу рачуна хартија од вредности на основу кога брокер отвара власнички рачун код Централног регистра, депоа и клиринга хартија од вредности. Затим је потребно да клијент отвори наменски динарски и/или девизни рачун за продају и куповину акција у банци која је члан Централног регистра и потписује Уговор о посредовању у купопродаји хартија од вредности. Сва документација се прибавља у брокерској кући, осим наменског новчаног рачуна за трговање хартијама од вредности, који клијент мора лично да отвори на шалтеру банке. Наменски новчани рачун се отвара само у банци која је члан Централног регистра и процедура отварања рачуна је различита за физичка и правана лица са једне и резиденте и не резиденте наше земље са друге стране.

Брокерска кућа је дужна да сваког клијента упозна са правилником и тарифником пословања, као и да му предочи начин свог пословања. По потписивању наведених уговора, брокер клијента упућује у стање на тржишту, кретање цена, однос понуде и тражње и друге релевантне, свима доступне, информације везане за одређену хартију. Међутим, брокеру је забрањено да саветује клијента кад и у које хартије да улаже, јер посао брокера је искључиво посреднички, док се пословима саветовања баве

инвестициони саветници. Када се добију неопходне информације везане за кретање цена, начин трговања и трошкове, приступа се потписивању налога за продају или куповину хартија, у коме се прецизно дефинише цена и количина хартија које се продају, односно купују, што представља писмено испостављање налога. У пракси се одвија још један начин издавања налога, где клијент телефоном даје инструкције брокеру, које се при том снимају и тако представљају доказ о издатом налогу.

2.3.6 Лизинг компаније

Осим класичне куповине опреме, било сопственим новцем, било средствима у облику кредита или субвенције, постоји и могућност да се ње дође, не купујући је, већ закупујући је кроз лизинг. **Лизинг куће нуде финансирање за набавку и нове и половне опреме. У овом случају купац није власник опреме, него је изнајмљује од лизинг куће и плаћа месечне рате.** Уговор о лизингу престаје са завршетком рока на који је закључен, али опрема ни тада не прелази у твоју својину. Може се постати власник опреме само ако је уговором предвиђено да се она откупи по одређеној цени.

Лизинг куће не финансирају набавку било какве опреме, свака је одредила која врста опреме може да се набави на овакав начин. Лизинг кућа може да раскине уговор ако се закасни са исплатом прве рате, или ако се касни са исплатом осталих рата чији укупан износ достиже четвртину укупне накнаде. У том случају мора да се врати опрему. Лизинг за нову опрему траје до пет година, а за половну краће. Половна опрема обично не сме бити старија од четири године. Све куће траже учешће, најмање 10% од вредности опреме. Рате могу бити месечне, тромесечне и полугодишње и променљиве су.

ДРУГИ МОДУЛ

ПЛАТНИ ПРОМЕТ

1. Појам и значај платног промета

Банкарство је дефинисано врстом и садржином банкарских послова и институција, што заједно чини садржај банкарског система. При том, њихов значај и улога повезани су са новцем и кредитом као битним чиниоцима континуитета репродукције, јер је њихова улога управо да репродукцију снабдевају потребном количином новца и кредита. Основна посредничка функција банке је прибављање и усмеравање средстава, и отуда имамо **основне банкарске послове**, у које убрајамо:

- прикупљање депозита и прибављање средстава,
- креирање новца и одобравање кредита,
- обављање платног промета.

Под платним прометом се подразумевају сва плаћања која се врше у новцу, готовинска и безготовинска, између домаћих, физичких и правних, лица те између домаћих и страних лица. До плаћања између правних и физичких лица у платном промету долази по основу плаћања робе и услуга, као и плаћања по основу финансијских трансакција.

Према Закону о платном промету, који је ступио на снагу 01.01.2003.године, платни промет се дефинише као сва готовинска и безготовинска плаћања преко рачуна учесника у платном промету, а посредством носилаца платног промета.

Учесници у платном промету у земљи су: правна лица, радње без својства правног лица са обавезом вођења пословних књига, и физичка лица, која у складу са прописима врше плаћање преко рачуна. Новим Законом о платном промету утврђено је да су носиоци платног промета Народна банка, пословне банке, предузећа ПТТ.

Послови платног промета су **неутрални банкарски послови**. Послови платног промета у земљи и иностранству се обично обављају у целости преко банкарског система. До 2003. године у Србији је највећи део платног промета обављан кроз специјализовану установу СДК (Службу друштвеног књиговодства), СПП (Служба платног промета), односно ЗОП (Завод за обрачун и плаћање), а од почетка 2003.године, платни промет је у целини пребачен у банке, тј. омогућио је физичким и правним лицима да послове платног промета обављају преко пословних банака. Ови послови имају утицај и на кредитни потенцијал банака и њихово пословање.

Платни промет у земљи или унутрашњи платни промет обухвата сва плаћања која се реализују између домаћих, правних и физичких лица. Унутрашњи платни промет се реализује у складу са национални прописима који уређују ову материју и са прописаним инструментима платног промета, у ком погледу постоји, углавном, доста сличности, али и одређене разлике између земаља, пре свега у зависности од развијености банкарског система и степена привредног развоја.

Платни промет обухвата сва плаћања која се врше између правних и физичких лица. Са гледишта места где се налазе лица која у њему учествују, платни промет може бити унутрашњи и међународни. **Унутрашњи платни промет подразумева сва готовинска и безготовинска плаћања између правних или физичких лица унутар граница једне земље, у националном новцу (валута), који је дефинисан као законско средство плаћања. Међународни платни промет подразумева сва плаћања и наплате између физичких и правних лица са седиштем у земљи и лица која се налазе у другој држави, а плаћања се врше у конвертибилној валути.**

Према другој од многобројних дефиниција пренос новчаних средстава са једног правног или физичког лица на друго, називамо плаћањем. Ако је то плаћање изражено у новцу, без обзира ко га је извршио, и на који начин и у коју сврху, онда то и такво плаћање називамо општим именом-платни промет. Платни промет настаје онда када се изврши новчано плаћање између два физичка или правна лица, када се један налази у улози платиоца, а други у улози примаоца. Основни узроци плаћања су: плаћање за робу и услуге и разна плаћања по основу настанка кредитног и финансијског односа. **У вршењу платног промета неопходне су две стране, једна која врши плаћање - платиоц и друга која прима - примаоц, при чему те стране могу бити било физичка или правна лица, било домаћа или страна.**

Систем платног промета утиче на обим **потребне количине новца**. Ако је платни промет у земљи неефикасан и успорен, то делује у правцу повећања тражње за новцем, односно за нормално обављање плаћања потребно је обезбедити већу количину новца.

Платни промет има значајан утицај на финансијску стабилност земље. Уколико би дошло до поремећаја у функционисању платног промета, то би изазвало прекид у плаћањима обавеза учесника у платном промету. Последица тога је **губитак поверења** на целом тржишту што би се испољило свом снагом нарочито на нашем још недовољно развијеном финансијском тржишту. Неефикасан и непоуздан платни промет може да произведе велики негативан утицај и на функционисање привреде.

Значај платних система манифестује се кроз њихову изузетно важну улогу у свакој тржишној привреди, пре свега као витална компонента финансијске инфраструктуре привреде, неопходни канал за успешно управљање привредом, посебно путем монетарне политике, а значајни су и као средство унапређења њене ефикасности.

Платни промет можемо класификовати на више начина, али издвајају се три поделе и то:

- на основу начина плаћања,
- на основу врсте плаћања и
- на основу места плаћања.

На основу начина плаћања разликујемо **непосредни и посредни платни промет**. Непосредни платни промет подразумева непосредно плаћање између платиоца и примаоца, док је код посредног платног промета, поред њих, укључен посредник (пословна банка – носилац платног промета) који омогућава да се врши исплата, тј. наплата.

На основу врсте плаћања платни промет може бити **готовински или безготовински**. Готовински платни промет је карактеристичан за сектор становништва, врши се у готовом новцу. Код безготовинског платног промета плаћање се врши преносом одређеног новчаног износа са једног на други рачун, тј. са рачуна дужника на рачун повериоца.

На основу места плаћања разликујемо **међународни и унутрашњи платни промет**, а критеријум за овакву класификацију је место где се налазе лица која у њему учествују. **Учесници у платном промету у земљи су: правна лица, радње без својства правног лица са обавезом вођења пословних књига, и физичка лица, а међународни платни промет подразумева сва плаћања која се обављају између лица која се налазе у различитим државама и то у страној валути.**

2. Облици и начин плаћања

Појединачна плаћања између учесника у платном промету увек доводе до кретања новца или новчабих супституата, тј. до креирања новчаног тока. **Свако кретање новца је новчани ток**. Плаћање се може извршити непосредно између два учесника и тада се успоставља **непосредан новчани ток** (нпр. плаћање на пијаци), директан новчани ток. Други начин плаћања који се много више користи за плаћање између привредних субјеката, организује носилац платног промета – банка, као посредник у плаћању. Таква врста новчаног тока је **посредан** или индиректан новчани ток.

Најчешће се плаћају обавезе које су настале формирањем дужничко-поверилачког односа. Он настаје потписивањем кпопродајног уговора. Дужничко-поверилачки однос траје све док купац не изврши плаћање за испоручену робу.

Разликујемо два основна облика плаћања преко рачуна:

- готовински,

- безготовински.

2.1. Готовински облик плаћања

Под готовинским обликом плаћања подразумевају се сви они облици плаћања који се врше посредством готовог новца (новчанице или ковани новац).

Код ове врсте плаћања може се успоставити непосредан новчани ток. Међутим, готовинска плаћања могу се обављати и преко посредника. Тада се на једној страни трансакције појављује готовина, класични пример је уплата пазара на текући рачун, или плаћање обавеза физичких лица према неким институцијама.

Постоје два основна облика готовинског плаћања:

- уплата средстава на рачун и
- исплата средстава са рачуна.

Уплата готовог новца на рачун може се извршити код сваке организационе јединице носиоца платног промета, с тим да се уместо готовог новца са уплатним документом може предате чек текућег рачуна грађана, којег су дужни да приме сви носиоци платног промета. За уплату готовог новца на рачун потребно је попунити одговарајући образац платног промета и том инструмент приложити тачан износ готовог новца уписаног на њему. На износ уплаћеног новца врши се обрачун и **наплата провизије за извршену услугу**, која је различита у зависности од носиоца платног промета.

Исплата средстава са рачуна се може вршити код организационе јединице где се води тај рачун, код организационе јединице другог носиоца или непосредним доношењем готовине на адресу лица коме се исплата врши, што све зависи од врсте исплате, односно инструмената платног промета којима се врши исплата. За исплату средстава са рачуна потребно је попунити одговарајући образац платног промета.

2.2. Безготовински облик плаћања

Безготовински начин плаћања се обавља **преносом средстава са рачуна једног корисника, на рачун другог корисника средстава**. Разликујемо следеће начине безготовинског плаћања:

- пренос средстава са рачуна и наплата средстава са рачуна,
- обрачунска плаћања,
- употреба новчаних супститута (хартије од вредности-чекови, менице).

Пренос средстава са рачуна се користи у случајевима када средства са рачуна једног учесника у платном промету треба пренети на рачун другог учесника или на други рачун истог корисника. **Пренос средстава са рачуна врши се налогом власника рачуна** и ти се налози подносе носиоцу платног промета код којег је отворен рачун. Налози за пренос

средстава са рачуна дају се на одговарајућим обрасцима платног промета које попуњава, оверава и подноси власник рачуна.

Наплата средстава са рачуна користи се у оним случајевима када се пренос средстава са рачуна на рачун не врши налозима власника рачуна, већ налогом повериоца или других законом одређених лица. Наплата средстава са рачуна врши се на основу одговарајућих образаца платног промета, које попуњава, акцептира и предаје повериоцу дужник или их попуњава поверилац, односно овлашћени носилац платног промета.

Под обрачунским обликом плаћања подразумевају се она **плаћања у којима се обавезе измирују правима из потраживања, тако што се врши њихово међусобно обрачунавање**. У оквиру обрачунског облика плаћања постоји више начина плаћања. У категорију обрачунских плаћања спадају измиравања међусобних дужничко-поверилачких односа учесника у платном промету путем:

- поравнања (компензацијом),
- уступања потраживања (цесијом),
- упућивања (асигнацијом).

Компензација представља један од начина гашења облигација, односно престанак узајамних обавеза путем поравнања једне другом. Она се може спроводити **када две стране имају једна према другој у исто време и положај дужника и положај повериоца**. Уместо да свака од њих изврши према оној другој своју обавезу, врши се поравнање дугова и то до износа дуга који је мањи.

Цесија је уступање потраживања, односно **пренос права потраживања са повериоца на друго лице**. Она настаје уговором између повериоца, као носиоца права потраживања и лица на које се преноси право потраживања. За пуноважност цесије потребна је сагласност и старог и новог повериоца. У цесији учествују три стране:

- поверилац који уступа своје потраживање-цедент и уступилац,
- нови поверилац на кога се преноси потраживање-цесионар или пријемник и
- дужник по потраживању-цесус.

Дужник у цесији, своју обавезу испуњава плаћањем. Он подноси банци налог за пренос средстава са свог рачуна на рачун новог повериоца-цесионара. Цедент издаје налог за пренос којим се евидентира одређени износ средстава на терет и у корист његовог рачуна. Цесијом се могу преносити у принципу, сва потраживања, али постоје изузеци, тако да се не могу цедирати:

- потраживања чије је преношење забрањено законом,
- потраживања која потичу из забрањених уговора,

- споредне тражбине, уколико се не пренесу заједно са главним потраживањем,
- потраживања која су везана за личност повериоца и
- потраживања која потичу из уговора из чије природе произилази да нису преносиве.

Асигнација представља обрачунско плаћање којим **једно лице, упутилац (асигнант) овлашћује друго лице, упућеника (асигнат) да за његов рачун измири обавезу трећем лицу, примаоцу упута (асигнатар)**. Да би била правоснажна, на асигнацију морају да пристану сва три клијента. Асигнатар стиче право да захтева од асигната измирење обавезе тек када он изјави да прихвата упут. Тада настаје нови облигациони однос између асигната и асигнатара који је независан од односа између асигнатара и асигнанта.

У асигнацији може учествовати и већи број субјеката, при чему је један учесник само поверилац, а један је само дужник, док сви остали учесници имају међусобни дужничко-поверилачки однос. Асигнација се не може извршити уколико је рачун асигнанта блокиран.

Чекови и менице су хартије од вредности које се могу користити у платном промету као средства плаћања, а на основу чије употребе ће се извршити пренос средстава са рачуна учесника у трансакцији. Њиховом употребом нестаје потреба да се користи готовина, па се зато називају новчаним супститутима-заменом за новац.

3. Носиоци и учесници у платном промету

Основна претпоставка за обављање послова платног промета је постојање институција које тај посао обављају. За обављање платног промета сваке земље, неопходни су носиоци платног промета. **Носиоце платног промета могу бити пословне банке, друге финансијске овлашћене организације, централна банка и клириншке институције**. У носиоце платног промета код нас спадају:

Народна банка Србије

- извршава налоге за пренос средстава **између носилаца платног промета** и то само до висине покрића на рачун носиоца платног промета на терет кога су ти налози издати,
- прописује услове и начин отварања, вођења и гашења рачуна код банке, план рачуна за обављање платног промета код банке, као и јединствену структуру за идентификацију и класификацију рачуна код банке, у складу са овим законом и законом којим се уређује наплата јавних прихода,
- прописује услове и начин плаћања у готовом новцу у динарима за правна лица и за физичка лица која обављају делатност.

Технологија рада у Народној банци Србије укључује поступке:

- извршавање и евидентирање преко текућег рачуна налогодавца и текућег рачуна примаоца средстава, уз истовремено евидентирање путем интерног налога задужења на обрачунском рачуну банке налогодавца и одобрења на обрачунском рачуну банке примаоца средстава;
- примање налога за плаћање израде на терет рачуна Републике Србије и извршава их до висине покрића на тим рачунима;
- примање налоге за наплату јавних прихода од носилаца платног промета и средства са рачуна јавних прихода и распоређивање у складу са прописима;
- уплате у готовом примљене од учесника у платном промету, евидентира као задужење рачуна готовине у благајни (резору) и одобрење текућег рачуна носиоца код кога се води рачун примаоца средстава;
- неизвршене налоге повериоца и носиоца са рачуна учесника у платном промету, које је носилац доставио уноси у евиденцију неизвршених налога за плаћање и извршава их у складу са одлуком о начину наплате са рачуна учесника у платном промету;
- достављање података о извршеном платном промету носиоцу континуирано (сваког сата до 17 часова, а коначне у 20 часова) и
- омогућава носиоцима платног промета стални увид у стање средстава на текућем рачуну и обрачунском рачуну, као и стални увид у стање неизвршених налога.

Банка носилац платног промета прима налоге за плаћање од учесника у платном промету који код ње има отворен рачун и извршава их до висине покрића на том рачуну. У послове платног промета које обављају пословне банке убрајамо:

- отварање и укидање (затварање) рачуна,
- уплата на рачун,
- исплата са рачуна,
- пренос средстава са једног рачуна на други,
- евидентирање промета на рачунима (обрачун средстава на рачуну),
- обавештавање власника рачуна о стању средстава на рачуну (извод),
- праћење ликвидности учесника и носилаца платног промета, као и друге послове који су утврђени законом.

Примљене налоге за плаћање, банка издаје и Народној банци Србије доставља:

- збирни налог за пренос за укупни дневни промет на терет и у корист свог текућег рачуна, ако се плаћање врши између рачуна учесника у платном промету који су отворени код те банке и
- збирни налог за пренос на терет свог текућег рачуна, а у корист текућег рачуна другог носиоца платног промета, ако се плаћање врши између рачуна учесника који

су отворени код различитих носиоца платног промета, са спецификацијом појединачних налога за плаћање.

Када на рачуну учесника нема довољно средстава за извршење налога повериоца и носиоца платног промета, банка доставља НБС-у истог дана, ради њиховог извршења са других рачуна тог учесника отворених код других носилаца платног промета.

Поштанска штедионица

- обавља послове платног промета прописане Законом о банкама и другим финансијским организацијама,
- предузећа ПТТ саобраћаја примају и достављају налоге за извршене готовинске уплате и исплате физичких и правних лица, уз стање касе и са Дневником уплата и исплата, које чине документа за дневни обрачун стања готовог новца код пошта.

За само обављање националног платног промета сваке земље поред њихових носиоца, неопходни су и **учесници**, које у основи чине сви економски субјекти привреде једне земље. У учеснике платног промета убрајамо:

- сва правна лица (предузећа, банке, финансијске организације-организације осигурања, фондови... установе, задруге, удружења грађана, политичке партије и странке, општине, градови...),
- све радње без својства правног лица са обавезом вођења пословних књига (трговинске, угоститељске, услужне и занатске радње, агенције...),
- сва физичка лица, која поседују потпуну или делимичну пословну способност при отварању рачуна код носиоца платног промета.

Учесници у платном промету су: правна лица, радње без својства правног лица са обавезом вођења пословних књига и физичка лица која послују и врше плаћања преко рачуна у динарима и која, пуноправно, са носиоцем платног промета, закључује уговор о преузимању права и обавеза. Учесници у платном промету, који остварују новчане приливе и одливе по основу делатности за коју су основани и регистровани, дужни су да те новчане приливе и одливе остварују преко рачуна које имају код носилаца платног промета.

Правна лица су: предузећа, установе, банке и друге финансијске организације, задруге, републике, градови, општине и њихови органи, политичке странке, удружења грађана...

Радње без својства правног лица са обавезом вођења пословних књига су трговинске радње, занатске радње, агенције, које сусу обавези да воде пословне књиге којима исказују своје приходе и расходе и резултате пословања.

Физичка лица имају право да имају више рачуна код различитих банака.

Основно опредељење Закона о платном промету је да учесник у платном промету може имати више рачуна код више носилаца платног промета, тј. код више пословних банака. Лична примања по свим основама реализују се, преко рачуна физичких лица отворених код носилаца платног промета. Организовани платни промет олакшава новчана плаћања између лица које плаћа, уплатиоца-налогодавца и лица које прима новац, примаоца-корисника. Правна лица могу да врше уплате и исплате и у готовом новцу, под условима утврђеним прописима донесеним на основу закона. Учесници у платном промету могу да буду и страна правна и физичка лица, у складу са прописима.

4. Облици платног промета

Разликују се два облика платног промета:

- жиро-промет,
- клиринг.

Жиро-промет настаје са настанком првих банака, крајем XIV и почетком XV века у Италији, јер су први банкарски послови управо послови платног промета. Жиро-промет представља једноставно прекњижавање, одобравање рачуна дужника и задуживање рачуна повериоца.

Клиринг настаје у XVIII веку у Енглеској, када се Лондонски банкарски окупљају сваког дана у исто време и на истом месту, и врше обрачун међусобних потраживања и плаћају само разлику. Данас у савременим условима, клиринг обављају специјализоване финансијске организације – клириншке куће, или централна банка (у Србији послове клиринга обавља НБС). Клиринг представља обрачун трансакција између пословних банака. Значајно убрзава платни промет.

4.1 Платни систем Народне банке Србије

У складу са законом, Народна банка Србије је овлашћена да уређује, контролише и унапређује функционисање платног промета у Републици Србији.

Домаћи платни промет обухвата међубанкарски платни промет - који се обавља између учесника у РТГС и клиринг систему Народне банке Србије, и интерни платни промет - који се обавља између клијената који имају отворене рачуне код исте банке.

РТГС у РС представља систем – преко којег се врше хитна и велика плаћања у најкраћем могућем времену (до пар минута). Наиме, сви налози преко 250.000,00 дин. и налози који се експлицитно одреде као хитни налози бивају прослеђени у РТГС систем НБС и реализовани у року од пар минута.

РТГС систем представља плаћања између клијената различитих банака - сви ти налози иду у НБС на међубанкарски обрачун. Он се онда обрачунава по бруто принципу тј. по РТГС систему. Ако дужник има средстава на рачуну, банка шаље налог у НБС и сваки појединачан налог се проверава, па уколико банка има средстава на рачуну, новац се са њеног рачуна пребацује на рачун друге банке, која онда то исплаћује свом клијенту. Плаћања по РТГС систему могу да се обаве до 16 часова, а све преко тог времена има посебну тарифу. Овај систем плаћања функционише “одмах“, за налоге преко 250.000 динара вредности.

Под клирингом, тј. нето обрачуном, подразумева се пријем појединачних налога за плаћање, или група налога за плаћање, уз које се доставља спецификација појединачних налога, ради обрачуна мултилатералних нето износа на обрачунским рачунима. Након тога, за сваког учесника у клирингу утврђује се нето позиција, чије се поравнање врши преко његовог жиро-рачуна.

Клиринг се заснива на реализацији трансакција на релацијама пословних банака и других финансијских организација посредством Народне банке, односно, клириншких кућа којим ова може поверити ове послове. Клиринг систем је, дакле метод међусобног обрачуна, који ради клириншка кућа при НБС Свака банка има отворен обрачунски рачун у клириншкој кући. Сви налози се региструју, а салдирања се раде у три термина.

Овај, такозвани нето обрачун, је јефтинији, а плаћања на овај начин могу да се обаве само за налоге испод 50 или 60 хиљада динара. Клиринг систем НБС – систем малих плаћања, функционише тако што се обрада налога врши 3 пута дневно: у 11:00х, 13:30х и 16:00х у НБС. У овим клириншким терминима долази до ликвидације салда свих дуговања и потраживања. За износ салда који није могао да се ликвидира долази до међубанкарске предаје хартија од вредности по којима су банке, односно друге финансијске организације тога дана у обавези да за рачун својих коминтената или сопствени рачун изврше исплату дуговог износа.

Учесници у РТГС и клиринг систему НБС повезани су у јединствену целину, у којој се платне трансакције размењују порукама, заснованим на SWIFT стандарду, кроз приватну комуникациону мрежу НБС.

4.2. Накнаде за услуге платног промета

За услуге платног промета Народна банка Србије наплаћује накнаду по одредбама тарифе из Одлуке о јединственој тарифи по којој Народна банка Србије наплаћује накнаду за извршене услуге.

Мала плаћања (до 25.000,00 динара) која се извршавају у реалном времену, порукама МТ-102 са приоритетом за РТГС, наплаћују се по истој тарифи која важи за плаћања у клирингу.

4.3. Надгледање платних система

Надгледање платних система је функција централне банке у оквиру које су циљеви сигурности и ефикасности промовишу праћењем постојећих и планираних система, проценом тих система и по потреби, иницирањем промена у њима.

Централне банке су посебно заинтересоване за сигурно и ефикасно функционисање платних система због остваривања њихових основних функција-обезбеђивања поверења у националну валуту и очување финансијске стабилности. Обављање функције надгледања од стране централне банке усмерено је на одређени систем, а не на индивидуалне учеснике у систему.

Транспаретност централне банке у вези с обављањем функције надгледања је од изузетног значаја за операторе система, како би они разумели и пратили пословне захтеве и стандард са којима се очекује да буду усаглашени. Поред тога, централне банке, кроз транспаретност, демонстрирају адекватан степен, доследност у обављању надгледања и пружају основу за оцену његове успешности

5. Рачуни за обављање платног промета

Сви учесници у платном промету су дужни отворити рачун код овлашћених организација за обављање платног промета, на којем ће водити своја новчана средства. Учесници могу имати више од једног рачуна код више носилаца платног промета, по свом избору. У том случају, у обавези су да пријаве пореској управи све рачуне које поседују.

Правна лица и физичка лица која обављају делатност дужни су да за плаћање у динарима отворе текући рачун у банци, да воде средства на том рачуну и врше плаћања преко тог рачуна, у складу са Законом о платном промету и уговором о отварању и вођењу тог рачуна закљученим с банком.

Физичка лица која не обављају делатност могу имати код банке рачуне за плаћање у динарима. Правна и физичка лица могу имати више од једног рачуна у једној банци и рачуне у више банака. Власници рачуна се свакодневно извештавају, од стране носилаца платног промета, путем извода о свим променама на рачунима. **Извод садржи салдо од претходног дана, прилив у току дана-збир налога одобрења, одлив у току дана-збир налога задужења и нови салдо. Најчешће се доставља власнику у банци у фаху власника или на шалтеру банке, али се може се достављати власнику рачуна и у електронској форми, SMS-ом.**

Подела рачуна, које учесници платног промета могу отворити код носилаца платног промета, може се вршити на основу два критеријума:

- према карактеру салда и
- према карактеру средстава.

Према карактеру салда, рачуне можемо поделити на **жиро-рачуне и текуће рачуне**. Главна карактеристика жиро-рачуна је да је он увек активан и да не може прећи у пасивно стање. То значи да су средства за власника расположива до износа средстава на рачуну. За разлику од жиро рачуна, текући рачун може бити активан и пасиван, односно може имати и дуговни и потражни салдо (негативни салдо). Салдо на текућем рачуну може бити прекорачен само на основу одобреног кредита (**контокорентни кредит**), односно потписаног уговора између власника рачуна и банке код које се тај рачун води или која је депозитар за средства на том рачуну. Контокорентни кредит се зове и кредит по текућем рачуну, односно кредит за ликвидност. Његова највећа предност је брзина повлачења средстава, а мана је висока каматна стопа.

Према карактеру средстава која се евидентирају на рачунима, учесници у платном промету могу код носилаца платног промета отворити следеће врсте рачуна:

- рачуне за пословање (жиро-рачун и текући рачун),
- рачун правног лица за обављање платног промета његовог организационог дела (рачуни посебне намене) и
- рачуне за наплату јавних прихода (уплатни рачуни јавних прихода).

Овлашћене организације укидају рачуне учесницима у платном промету на њихов захтев или по службеној дужности у складу са законом.

6. Послови платног промета

Технологија рада у Народној банци Србије укључује поступке:

- извршавање и евидентирање преко текућег рачуна налогодавца и текућег рачуна примаоца средстава, уз истовремено евидентирање путем интерног налога задужења на обрачунском рачуну банке налогодавца и одобрења на обрачунском рачуну банке примаоца средстава;
- примање налога за плаћање израде на терет рачуна Републике Србије и извршава их до висине покрића на тим рачунима;
- примање налоге за наплату јавних прихода од носилаца платног промета и средства са рачуна јавних прихода и распоређивање у складу са прописима;
- уплате у готовом примљене од учесника у платном промету, евидентира као задужење рачуна готовине у благајни (трезору) и одобрење текућег рачуна носиоца код кога се води рачун примаоца средстава;

- неизвршене налоге повериоца и носиоца са рачуна учесника у платном промету, које је носилац доставио уноси у евиденцију неизвршених налога за плаћање и извршава их у складу са одлуком о начину наплате са рачуна учесника у платном промету;
- достављање података о извршеном платном промету носиоцу континуирано (сваког сата до 17 часова, а коначне у 20 часова) и
- омогућава носиоцима платног промета стални увид у стање средстава на текућем рачуну и обрачунском рачуну, као и стални увид у стање неизвршених налога.

У послове платног промета које обављају пословне банке убрајамо:

- отварање и укидање (затварање) рачуна,
- уплата на рачун,
- исплата са рачуна,
- пренос средстава са једног рачуна на други,
- евидентирање промета на рачунима (обрачун средстава на рачуну),
- обавештавање власника рачуна о стању средстава на рачуну (извод),
- праћење ликвидности учесника и носилаца платног промета, као и друге послове који су утврђени законом.

Примљене налоге за плаћање, банка издаје и Народној банци Србије доставља:

- збирни налог за пренос за укупни дневни промет на терет и у корист свог текућег рачуна, ако се плаћање врши између рачуна учесника у платном промету који су отворени код те банке и
- збирни налог за пренос на терет свог текућег рачуна, а у корист текућег рачуна другог носиоца платног промета, ако се плаћање врши између рачуна учесника који су отворени код различитих носиоца платног промета, са спецификацијом појединачних налога за плаћање.

Када на рачуну учесника нема довољно средстава за извршење налога повериоца и носиоца платног промета, банка доставља НБС-у истог дана, ради њиховог извршења са других рачуна тог учесника отворених код других носилаца платног промета.

Поштанска штедионица

- обавља послове платног промета прописане Законом о банкама и другим финансијским организацијама,
- предузећа ПТТ саобраћаја примају и достављају налоге за извршене готовинске уплате и исплате физичких и правних лица, уз стање касе и са Дневником уплата и исплата, које чине документа за дневни обрачун стања готовог новца код пошта.

7. Отварање и вођење рачуна

8. Инструменти унутрашњег платног промета

Да би се обавило плаћање трба имати новац или новчане супституте и инструменте платног промета, помоћу којих се носиоцу платног промета налаже да изврши трансакцију. Под инструментима унутрашњег платног промета подразумевају се попуњени образци који се користе у новчаним трансакцијама у корист или на терет рачуна депонента. Ови образци платног промета своју улогу инструмената добијају тек њиховом реалном функцијом у токовима платног промета. Појам инструмената платног промета укључује и образце који за одређену новчану трансакцију користе претходне инструменте, тј. укључују оне образце који имају свој материјални и вредносни исказ.

Врста, облик, садржина, и употреба инструмената прописани су Законом о платном промету. Њихова сорма је прилагођена електронској обради, димензија су 200 x 90mm, штампају се на самокопирајућем папиру, у црној и срвеној боји.

Прописана су четири инструмента платног промета:

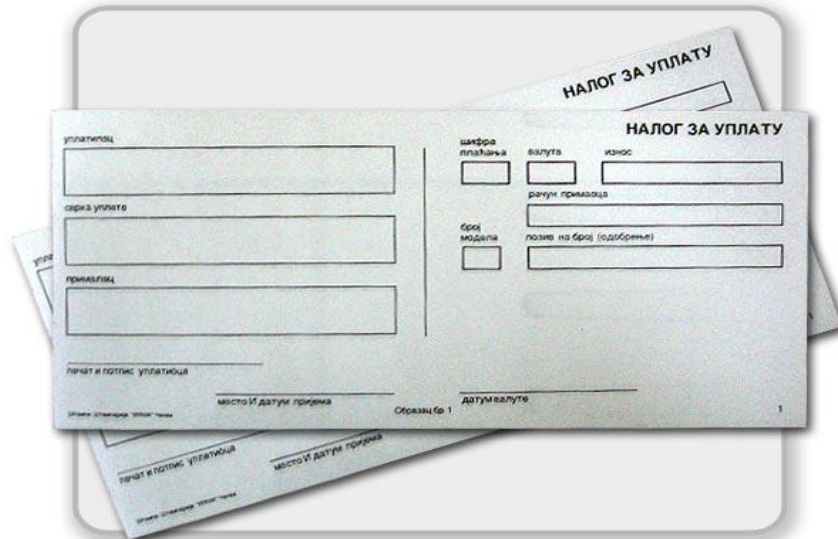
- налог за уплату (образац број 1),
- налог за исплату (образац број 2) ,
- налог за пренос (образац број 3) и
- налог за наплату (образац број 4).

Налог за уплату је инструмент готовинског платног промета. Користи се за уплате готовог новца када клијент врши уплату на свој текући рачун, као и када грађани измирују своје обавезе и врше друге уплате у корист рачуна који воде код банке. Правна лица га најчешће користе за уплату пазара. Штампа се на самокопирајућем папиру беле боје са црним линијама и састоји се од два примерка. Први примерак се оверен од стране банке враћа уплатиоцу, а други остаје банци као документ на основу кога је извршена уплата.

Налог за уплату садржи следеће елементе:

- платилац,
- рачун примаоца,
- прималац,
- износ,
- знака валуте,
- сврха уплате,
- модел и позив на број,
- шифра плаћања,
- позив на број одобрења,

- место и датум пријема,
- датум валуте и
- печат и потпис уплатиоца.

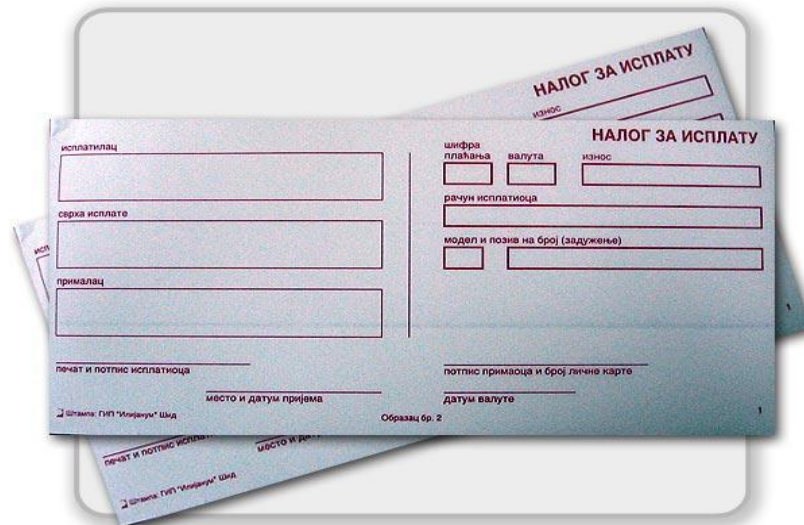

Налог за исплату је такође готовински инструмент платног промета. Овај инструмент користи правно и физичко лице када подиже средства са свог рачуна у готовом новцу или када на терет свог рачуна налаже исплату у готовом новцу примаоцу који нема отворен рачун код банке. Штампана се на самокопирајућем папиру беле боје са црвеним линијама и састоји се од два примерка. Први примерак се враћа исплатиоцу, а други остаје код банке као доказ о основу извршене исплате.

Налог за исплату садржи следеће елементе:

- назив исплатиоца,
- број рачуна исплатиоца,
- назив примаоца,
- износ,
- ознака валуте,
- шифра плаћања,
- сврха исплате,
- позив на број задужења,
- број модела позива на број задужења,
- место и датум пријема,
- потпис примаоца, број личне карте и место издавања,

- датум валуте и
- печат и потпис исплатица.

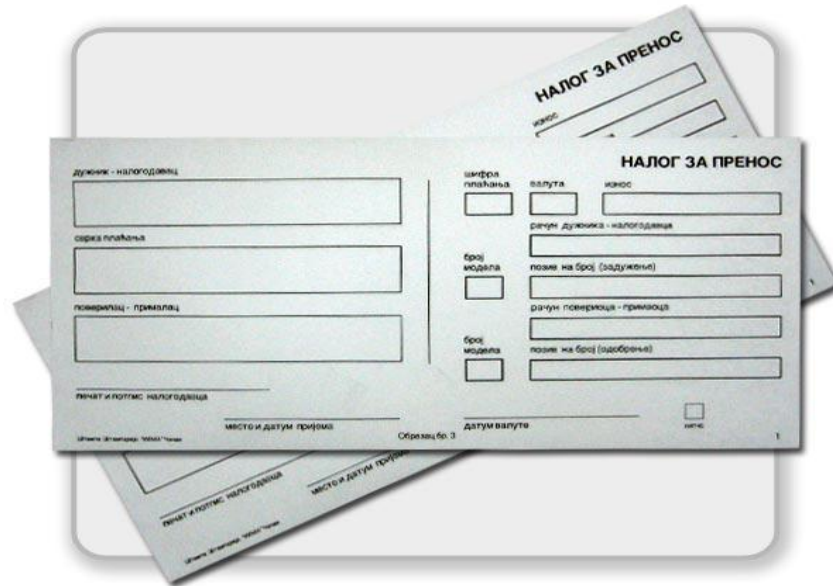

Налог за пренос је безготовински инструмент платног промета и користи се када дужник налаже банци да на терет његовог рачуна пренесе средства у корист рачуна повериоца, што значи да и дужник и поверилац морају имати отворене рачуне код исте или различитих банака. Овај налог се користи за пренос средстава са једног на други рачун истог клијента, као и за евидентирање истог износа средстава у корист и на терет истог рачуна по основу измиривања међусобних новчаних обавеза. Налог за пренос штампа се на папиру беле боје са црним линијама. Налог за пренос је дужнички инструмент платног промета, јер овим налогом трансакцију плаћања покреће (иницира) дужник.

Налог за пренос садржи следеће елементе:

- ознака начина извршења налога-хитно,
- назив повериоца-примаоца,
- број рачуна дужника-налогодавца,
- износ,
- назив дужника-налогодавца,
- број рачуна повериоца-примаоца,
- ознака валуте,
- шифра плаћања,
- сврха плаћања,
- позив на број задужења,

- број модела позива на број задужења,
- број модела позива на број одобрења,
- позив на број одобрења,
- датум валуте,
- место и датум пријема и
- печат и потпис дужника.

Налог за наплату је инструмент безготовинског платног промета којим поверилац иницира да се изврши наплата средстава са рачуна дужника и то у складу са овлашћењем добијеним од њега. Користи се у случајевима наплате доспелих хартија од вредности и других инструмената обезбеђења плаћања, отворених акредитива, при наплати провизије за услуге платног промета и др. Налог за наплату штампа се на самокопирајућем папиру беле боје са црвеним линијама. Састоји се од два примерка од којих се први враћа повериоцу, а други задржава банка.

Налог за наплату садржи следеће елементе:

- назив дужника,
- број рачуна дужника,
- назив повериоца-налогодавца,
- ознака валуте,
- број рачуна повериоца-налогодавца,
- шифра плаћања,

- износ,
- сврха плаћања,
- позив на број задужења,
- број модела позива на број задужења,
- позив на број одобрења,
- број модела позива на број одобрења,
- датум велуте,
- место и датум пријема и
- печат и потпис повериоца-налогодавца.

8. Трансакције плаћања

Инструменти платног промета као унапред утврђени и одштампани обрасци, попуњавањем постају налози за плаћање чијим се подношењем банци иницира трансакција плаћања.

Под трансакцијом плаћања подразумева се пренос новчаних средстава са рачуна дужника на рачун повериоца, као и пренос средстава са рачуна дужника повериоцу – исплата средстава повериоцу у готовом новцу. Трансакцију плаћања иницира налогодавац подношењем банци налога да изврши одређену трансакцију.

Зависно од тога ко је иницијатор трансакције, дужник или поверилац, трансакција плаћања може бити трансфер одобрења или трансфер задужења. **Трансфер одобрења** иницира дужник-налогодавац подношењем банци налога да изврши пренос средстава са његовог рачуна на рачун повериоца. **Трансфер озадужења** иницира поверилац-

налогодавац подношењем банци налога да изврши пренос средстава са рачуна дужника, на његов рачун, рачун повериоца.

У зависности од тога да ли се рачуни дужника и повериоца налазе у истој или различитим банкама, постоји **интерни трансфер или међубанкарски трансфер**. Код интерног трансфера дужник и поверилац имају рачуне код исте банке, а код међубанкарског трансфера рачуни дужника и поверилаца су код различитих банака.

9. Остали инструменти платног промета

Инструменте плаћања, односно инструменте за располагање средствима са рачуна на основу којих се испостављају претходно наведена четири инструмента платног промета чине:

- чек,
- меница,
- платна картица и
- акредитив.

9.1 Чек

Чек је инструмент плаћања који се издаје у законски прописаној форми, у којој је његов издавалац (трасант) даје налог банци (трасату), да на терет његовог покрића код те банке исплати одређени износ новца кориснику чека (ремитенту), самом издаваоцу чека или доносиоцу. Чек користе правна и физичка лица за исплату готовог новца на терет рачуна издаваоца чека и за безготовинска плаћања. Чек треба да садржи следеће основне елементе:

- означање да је чек, написано у самом слогу исправе или, ако је ова издана на страном језику, израз који на том језику одговара појму чека,
- безусловни упут да се плати одређена свота новца из трасантовог покрића,
- име онога који треба да плати (трасат),
- место где треба платити,
- означање дана и места издања чека,
- потпис онога који је чек издао (трасант).

Потврде сличне данашњем чеку издавали су венецијански банкарски клијентима, који су код њих депоновали новац, још у средњем веку. У XVI У Холандији и Белгији коришћене су исправе сличне данашњим. Сматра се да се чек са свим елементима и значењем које има и данас појавио у Енглеској у XVIII веку, и од онда се користи у свим земљама света у платном промету.

Чек се издаје само ако његов власник има довољно средстава на рачуну („има покриће“). Издавање чекова без покрића је кривично дело.

9.2 Меница

Меница је уређена Законом о меници („Службени лист ФНРЈ“, бр. 104/46 и 16/58, „Службени лист СФРЈ“, бр. 16/65, 54/70 и 57/89 и „Службени лист СРЈ“ бр. 46/96). Закон о меници донет је пре 60 година и у току његове примене вршене су допуне четири пута. Правила садржана у Закону о меници заснована су на одредбама Женевске конвенције о меници, односно на правилима која се примењују и у другим државама са којима се наша држава повезује у промету производа, роба и услуга.

Текст и димензије јединственог меничног бланкета прописани су Одлуком о меничном бланкету („Службени лист СРЈ“, бр. 29/94 и „Службени гласник РС“, бр. 39/04), док су пуштање у продају, цена меничног бланкета и повлачење из продаје раније издатих јединствених меничних бланкета уређени Одлуком о пуштању у продају, продајној цени и повлачењу из продаје јединствених меничних бланкета („Службени гласник РС“, бр. 53/04). Одлука је ступила на снагу 9. априла 2004. године, а применује се од 1. јуна 2004. године.

Нови **јединствени менични бланкет**, прописан Одлуком о меничном бланкету („Службени лист СРЈ“, бр. 29/94 и „Службени гласник РС“, бр. 39/04), користи се за обезбеђење плаћања и за плаћање, без обзира на висину меничног износа. Нови менични бланкет штампа Народна банка Србије, а продаје се по цени од 50 динара, независно од тога на коју вредност се попуњава меница. Дакле, иста је цена меничног бланкета који се

користи за плаћање обавеза или за обезбеђење наплате потраживања по кредиту од 1.000 и оног по кредиту од 10.000.000 и више динара.

РЕПУБЛИКА СРБИЈА

У 20 (износ динара - бројем)

..... (досиће) ПЛАТИТЕ ЗА ОВУ МЕНИЦУ

ПО НАРЕДБИ ИЗНОС ОД

..... (износ динара - словима)

ВРЕДНОСТ ПРИМЉЕНА И СТАВИТЕ ИСТУ У РАЧУН ИЗВЕШТАЈ

ТРАСАТУ ТРАСАНТ

СЕРИЈА
AA 0148054

ПЛАЋАЊЕ

ИЗДАЈЕ НАРОДНА БАНКА СРБИЈЕ

9.2.1 Врсте меница

У пракси се најчешће користе две врсте меница: трасирана меница и сопствена меница.

Трасирана меница је такав инструмент плаћања по којој издавалац менице вуче – трасира меничну обавезу на другог дужника, односно на трасата који треба да плати меничну суму кад меница доспе за плаћање. Код трасиране менице појављују се следећа лица:

- **Трасант – издавалац менице.** У промету добара и услуга то је лице које по основу примљене робе или примљених извршених услуга свом повериоцу даје меницу са правом да поверилац наплати износ на који меница гласи у року који је назначен на меници. Меницу потписује у доњем десном углу овлашћено лице и ставља печат фирме, уз навођење фирме и седишта;
- **Трасат – менични дужник – лице на које је вучена менична обавеза.** Трасат је лице на које је меница вучена, односно **лице које треба да плати меницу.** Уписује се са леве стране, у доњем левом углу менице, паралелно са трасантом назив фирме, седиште, потпис овлашћеног лица и печат;
- **Ремитент је поверилац по меници.** У промету добара и услуга **то је лице које је извршило испоруку добара или извршило промет услуга** чију вредност прималац добара и услуга плаћа трасираном меницом. Дакле, ремитент је поверилац а у текст менице уноси се у слободном простору иза речи „по наредби“. У тексту се уноси назив ремитента, место и адреса;

Елементи менице су:

Место издавања и датум издавања уносе се на почетку меничног бланкета у слогу који почиње: У (на пример: У Новом Саду, 24. априла 2013. године);

Менични износ у цифрама и словима: уноси се у горњем десном углу који је означен за уношење износа, а словима у средини слога менице у за то намењеном простору који почиње речима „износ од“ (на пример: осамстотинахиљададинара);

Датум доспећа менице на наплату, је датаум када је ремитент наплаћује.

У другом реду менице у текст који почиње: „**платите за ову меницу**“, у слободном простору уноси се број примерака у којем је меница издата, најчешће као: „једина“, што означава да је меница издата у једном примерку. Међутим, може бити издата у више примерака (два, три и више), па на означеном месту може да стоји текст: „прву“, „другу“ или „трећу“ меницу. Када се исплати један од примерака менице, поверилац не може да тражи исплату осталих;

Клаузула о извештају уноси се у текст менице и може бити означена као: „са извештајем или „без извештаја“, односно додаје се реч „са“ или реч „без“. Клаузула са извештајем обавезује трасата да не акцептира меницу док не добије од трасанта извештај о трасирању менице. Клаузула „без извештаја“ значи да трасат може да акцептира и исплати меницу, без претходног извештаја од стране трасанта;

Клаузула о протесту уноси се у меницу после речи „и ставити у рачун“, речима: „без протеста“ или речима: „са протестом“. Ако је у меницу унета клаузула „без протеста“, менични поверилац има право да тражи наплату од меничног дужника, без протеста менице. У овом случају уколико нема средстава на рачуну меничног дужника за извршење менице у целости, банка доставља податке из менице Народној банци Србије – Одсеку принудне наплате у Крагујевцу, ради завођења менице у редослед неизвршених основа за наплату и извршења менице са свих динарских и девизних рачуна дужника код свих банака. Међутим, ако је у меницу стављена клаузула „са протестом“, а на рачуну меничног дужника нема средстава за исплату менице, поверилац је дужан да протестује меницу код надлежног суда, у року од 2 дана после дана на који је меница платива.

Сопствена меница је исправа у законом одређеној форми којом се њен издавалац (трасант) обавезује да о року плати у њој означену суму лицу одређеном на меници.

Сопствена меница (соло меница) издаје се само у једном примерку, тако што онај који издаје меницу обећа да ће у њој означену суму исплатити сам и то назначи на меници речима: „За ову меницу платићу“. Дакле, нема трасата, већ само трасанта. Главни менични дужник је издавалац сопствене менице. На њој је означено још једно лице по чијој се наредби меница плаћа, односно лице коме се меница има платити. То је лице ремитент.

9.2.2 Функције меница

Меница, као инструмент плаћања и обезбеђења плаћања, у коришћењу има три основне функције:

- инструмент плаћања;
- инструмент обезбеђења плаћања;
- кредитни инструмент.

Меница као инструмент плаћања је способност менице да њеном имаоцу да право да меницом врши плаћање својих обавеза преношењем права из менице на свог повериоца. Ако је поверилац за испоручена добра примио од свог дужника меницу са одређеним роком плаћања, до истека рока за наплату, он може меницом да врши плаћање својих обавеза повериоцима путем индосамента, односно преносом права из менице на свог повериоца. Дакле, преношењем права из менице путем индосамента са једног на друго лице, омогућује се да се једном меницом изврши више плаћања, односно да се меница од дана издавања па до рока њеног доспећа за наплату, користи као инструмент плаћања. Уколико је на меници у делу где се наводе подаци о повериоцу – ремитенту стављена клаузула „не по наредби“, таква се меница не може преносити путем индосамента.

Први преносилац менице приликом индосирања менице увек је ремитент, који се при индосирању назива индосант. Индосант врши пренос по меници тако што на полеђини меничног бланкета, почев од врха менице супротно до талона уписује текст: „Уместо нама платите по наредби уз навођење правног лица – индосатора, на кога се преноси меница и право из менице, односно наводи фирму, седиште и адресу индосатора. После овог текста индосант – ранији поверилац по меници наводи место и датум индосирања, своју фирму, седиште и адресу, ставља печат и потпис овлашћеног лица.“

Меница као инструмент обезбеђења плаћања користи се када поверилац за испоручена добра или одобрен кредит захтева од свог дужника да му преда попуњене менице на рок доспећа сваке рате по кредиту. Ако дужник не плати одређену рату, поверилац тражи наплату потраживања подношењем менице на наплату. Најчешћи случај коришћења менице за обезбеђење наплате је код потрошачких и стамбених кредита, где давалац кредита своје потраживање обезбеђује меницом.

Меница као кредитни инструмент користи се приликом давања кредита физичким и правним лицима, када се меница користи као основни документ на основу којег поверилац врши наплату потраживања од свог дужника. Наиме, меница садржи све елементе који су неопходни да се у прописаном року наплати доспело потраживање од дужника по датом кредиту. У номиналну вредност менице укључена је и камата од дана када је кредит пуштен у течај до рока одређеног за наплату, односно укупан износ који дужник користи у виду кредита.

9.2.3 Наплата менице

Брзина наплате је основна предност менице у наплати потраживања. Ималац менице приликом наплате менице није дужан да доказује основ по којем од дужника тражи наплату. Меница је одвојена од правног основа из којег је настала. Код менице се не види основ по којем дуг потиче. Дуг се може састојати из различитих основа: за примљену робу, по основу закупа, за изведене радове на објекту, на име поклона и сл. У случају тужбе поверилац не мора да доказује постојање основа, што значајно убрзава наплату потраживања од меничног дужника. Наиме, на дужину вођења спора за наплату потраживања од дужника, најчешће утиче доказивање о постојању основа за плаћање – постојање дуга (по основу испоруке робе, извршене услуге према уговору и по другим основама), што ималац менице не мора да доказује. Сама чињеница да поседује меницу на којој постоји безуслован упут да плати одређену своту новца, представља доказ да је менични дужник ту обавезу прихватио и дужан је да је плати. Безусловна обавеза дужника изражена је речима: „платите“, „изволите положити“, „позивам вас да платите“ и сл. Дакле, менични дужник је потписивањем менице прихватио да плати износ означен у меници, па нема потребе да суд утврђује основ по којем је дуг по меници настао, што убрзава наплату потраживања. Ако дужник своју обавезу не плати у року који је назначен у меници, поверилац има право да тражи наплату менице принудним путем. Принудна наплата са рачуна клијента врши се са свих рачуна клијента код банака, на којима он има средстава, и врши се на основу налога повериоца на основу доспелих хартија од вредности, меница или овлашћења које је дужник дао својој банци и свом повериоцу – према времену пријема. Дакле, ако дужник своју обавезу не плати о року доспећа менице, ималац менице подноси о року доспећа меницу на наплату банци код које дужник има рачун односно банци која је означена као место плаћања на меници која извршава меницу са рачуна дужника у тој банци, а ако нема довољно средстава за извршење менице, банка електронском поруком доставља податке Народној банци Србије ради блокаде свих дужникових рачуна код свих банака и ради спровођења принудна наплате са свих дужникових динарских и девизних рачуна код свих банака.

Издавалац менице може о року доспећа менице за наплату да изврши уплату меничног дуга и да у споразуму са повериоцем повуче и поништи меницу или да поверилац поднесе меницу на наплату код банке код које издавалац менице има рачун.

Ако је текући рачун издаваоца менице блокиран, потраживање по меници наплаћује се са рачуна меничног дужника по редоследу пријема извршних налога. Дакле, право наплате дуга по меници не прекида се ни када је рачун издаваоца менице блокиран, с тим што се и наплата менице врши по редоследу пријема извршних налога. Меница спада у трећи ред приоритета и измирује се по извршењу свих основа из првог реда приоритета (пореских обавеза и других јавних прихода), и налога из другог реда приоритета – судских одлука.

9.2.4 Индосирање менице

Права из примљене менице, могу се индосаментом преносити на друга правна и физичка лица. Та способност менице омогућује имаоцу менице да преношењем права из примљене менице, може измиривати своје обавезе према својим повериоцима, а прималац менице такође стиче право да том истом меницом измири обавезу према свом повериоцу, тако да једна иста меница, до рока њеног доспећа, може да се користи за измирење више обавеза, односно да замени уговоре о цесији, асигнацији и преузимању дуга.

При индосирању менице јављају се два лица: **ималац менице** – лице које права из менице преноси на друго лице (у даљем тексту: **индосант**) и лице на које се права из менице преносе – **корисник менице**. Радња која означава пренос права по меници на друго лице назива се индосаментом. Индосамент се мора написати на меници и мора га индосант (лице које преноси право) потписати и оверити печатом.

9.2.5 Есконтовање менице

Значајна предност наплате потраживања садржаног у меници је да се њена вредност, пре рока доспећа, може уновчити путем есконта. Ако привредном друштву које поседује меницу другог друштва недостају ликвидна средства, оно може **наплатити меницу и пре њеног рока доспећа. Наплата износа на који гласи меница врши се путем есконта.** Есконт је француска реч која означава обрачунавање, односно одбитак интреса када се исплата менице врши пре њеног рока доспећа, односно када се њена номинална вредност умањује за камату до рока доспећа. Дакле, **приликом њене исплате пре рока доспећа њена номинална вредност умањује се за камату од дана исплате до рока доспећа.**

У пракси су честе појаве да предузеће продаје робу са одређеним роком плаћања. Продавац робе од свог купца за вредност испоручене робе добија меницу са уговореним роком плаћања. У номиналној вредности менице, поред вредности испоручене робе, може бити садржана камата од дана извршене испоруке до дана рока доспећа менице за наплату, што се не види из менице. Међутим, ако поверилац за продату робу или извршену услугу прими меницу са роком доспећа за наплату за 3, 5, 10 или више месеци од дана пријема менице, он може, у случају потребе за готовим новцем, наплатити меницу и пре рока њеног доспећа. **Наплате менице пре њеног рока доспећа врши се путем есконта код банке или друге финансијске институције које се баве давањем кредита. Банка прима меницу у есконт, тако што имаоцу менице исплаћује номиналну вредност менице умањену за есконтну стопу од дана исплате до дана доспећа рока за наплату.**

Висина есконта се израчунава дисконтном каматом, применом простог интересног рачуна или конформном методом, од дана доспећа менице за наплату. Есконт се рачуна применом есконтне стопе утврђене кредитном политиком банке од дана пријема менице у есконт до дана доспећа менице. Висина есконта добија се применом следеће формуле:

$$E = (MI \times T \times \Pi) / (365 \times 100)$$

Где је:

E= висина, износ есконта;

МИ = менични износ;

T = време од дана есконта до доспећа менице за наплату;

Π = есконтна стопа.

Тако, на пример, меница гласи на 1.000.000 динара са роком доспећа 31.12.2013. године, а ималац је подноси банци у есконт дана 31. октобра 2013. године или 60 дана пре рока доспећа. Банка је својом кредитном политиком утврдила есконтну стопу 15% на годишњем нивоу. Вредност која се исплаћује подносиоцу менице умањиће за износ есконта који износи:

$$E = (1.000.000 \times 60 \times 15) / (365 \times 100) = 24.658$$

Дакле, банка ће подносиоцу менице исплатити износ од 975.342 динара (1.000.000-24.658), односно умањиће номиналну вредност менице за 24.658 динара.

Трошкови есконта менице падају на терет лица које меницу подноси на есконт. Међутим, купац и продавац робе могу се договорити да трошкове есконта менице сноси купац, па се поставља питање на који начин се ови трошкови преносе на купце.

9.2.6 Авалирање менице

Авал менице је менично јемство (гаранција). Реч авал означава гаранције. **Авалирањем менице банка гарантује да ће менични дужник (издавалац менице) извршити меничну обавезу.** Али ако он то не учини, меничну обавезу извршиће банка. Зато је авалирање **условно преузимање меничне обавезе**, јер банка врши ту обавезу само под условом да менични дужник не плати. Авалирањем меницеона заправо и гарантује да ће он платити своју обавезу. Може бити пун или делимични авал.

9.2.7 Акцептирање менице

Акцептирање менице је преузимање неког лица (трасата), а то је најчешће банка али може бити и неко предузеће, да исплати меничну обавезу уместо меничног дужника. То је безусловно преузимање меничне обавезе, јер то лице постаје главни менични дужник, и поверилац ће се у тренутку када меница доспева на наплату њему обратити. Може бити пун или делимични акцепт.

9.3 Платна картица

Платна картица је инструмент безготовинског начина плаћања и инструмент за подизање готовог новца код издаваоца картице или преко банкомата. То је мали комад пластике који садржи неко средство за идентификацију, што омогућава особи, на коју картица гласи, да је користи за наведене намене.

Бројни су разлози за коришћење платних картица: уштеда времена и за кориснике и за трговце, једноставност и комфор при употреби, сигурност у случају евентуалног губитка и расположивост свим средствима на рачуну 24 часа дневно. Корисник картице не мора више чекати у реду пред шалтерима да би подигао готовину, нити је у том погледу ограничен радним временом банке. Приликом плаћања може користити сва новчана средства којима располаже на рачуну (укључујући дозвољени минус, односно кредитни лимит), а не само готовину коју има у новчанику.

Платне картице се могу поделити у три групе:

- кредитне картице - садрже одређени кредитни лимит који потрошач може користити приликом куповине робе или повлачења готовине.
- дебитне картице – омогућава власнику да директно задржи свој рачун код банке.
- унапред плаћене картице – садрже компјутерски чип на који се убацује износ новца са рачуна власника картице или готовинском наплатом од њега. На овим картицама усладиштена је одређена вредност, односно унапред уплаћена средства која сун а располагању клијенту.

9.4 Акредитив

Акредитив или документарни акредитив је један од најсигурнијих (због тога и највише употребљаваних) инструмената плаћања у међународним размјерима, а посебно у вањско - трговинској размјени. Плаћања документарним акредитивом сматрају се сигурним и прихватљивим за учеснике у платном промету је пружају заштиту интереса и купцу и продавачу, већу него други инструменти плаћања. Акредитив као инструмент плаћања може бити:

- обични акредитиви су карактеристични по томе што исплата суме на коју гласе није условљена испуњењем одређених услова.
- документарни или робини акредитиви су такви, код којих корисник акредитива мора поднети банци одговарајућу документацију да би могао да располаже њима.
- опозиви или неопозиви акредитив је карактеристичан по томе што се могу изменити услови његовог коришћења и може бити поништен без претходног обавештења и сагласности корисника акредитива.
- преманентни или трајни акредитив је карактеристичан по томе што се по исцрпљивању акредитивног износа не гаси, већ се аутоматски обнавља, тј. Враћа на првобитан износ сваког дана, недеље или месеца.

10. Начела организовања и циљеви платног промета

Обављање платног промета у земљи врши се применом јединственог плана рачуна и јединствених инструмената платног промета, а заснива се на следећим **начелима**:

- јединственој и рационалној технологији обављања платног промета,
- рационалној мрежи организационих јединица носилаца платног промета,
- промени међународних и домаћих финансијских стандарда у извршавању платног промета,
- јединственој комуникационој мрежи за пренос средстава и обраду података у платном промету,
- брзом, сигурном и рационалном преносу средстава између учесника у платном промету,
- слободном располагању средстава на рачуну и
- обезбеђивању финансијских података и њиховој обради.

Овим начелима утврђују се и основни **циљеви** који се постижу извршавањем послова платног промета, а то су :

- право учесника у платном промету да имају више рачуна код више носилаца платног промета преко којих врше плаћања,
- право учесника у платном промету да бирају носиоце платног промета (банке) код којих ће водити своје рачуне,
- слобода у располагању средствима са рачуна,
- довођење у зависност ликвидност учесника у платном промету са ликвидношћу носиоца платног промета (банка) код кога се води рачун тог учесника (тзв. двојно покриће), чиме се избегава кредитни и системски ризик у систему плаћања,
- примена јединствених, а пре свега, светских стандарда у плаћањима, са усмерењем на стандарде који се примењују у електронској размени података,
- обављање платног промета путем јединствене рачунарско комуникационе мреже за пријем, процесирање обрачун и размену података у платном промету, са могућношћу повезивања са мрежом других носилаца и учесника у платном промету и
- ефикасније обављање регулативне и контролне функције Народне банке у систему плаћања и платном промету.

11. Међународни платни промет

11.1 Међународна плаћања

Сва плаћања унутар једне земље обављају се у националној валути те земље, која је законито средство плаћања. Код нас је то динар. Плаћања према иностранству се обављају у светски признатим конвертабилним валутама. По ММФ (Међународни монетарни фонд) то су: амерички долар, еуро, јапански јен и британска фунта. Ове валуте су опште прихваћена међународна средства плаћања. Некада је ту улогу имало злато, јер је било опште прихваћено од свих земаља у светској трговини, док су данас то наведене валуте. Конвертибилност једне националне валуте подразумева да власник те валуте или потраживања у тој валути (девизе), може по слободној вољи, у свако доба, конвертовати - разменити за валуту било које стране земље у свету, по утврђеном девизном курсу. Није свака конвертибилна валута уједно и опште прихваћено средство плаћања. То зависи од тога да ли укупан обим спољнотрговинских послова те земље има велики утицај на укупну светску привреду и привредна кретања, да ли је има и колико у светским девизним резервама. Међутим, без обзира на то, уколико је нека валута конвертибилна, лако ју је заменити, у свако доба, по потреби, у неко опште прихваћено средство плаћања.

Постоје два основна система међународних плаћања:

- Мултилатерализам и
- Билатерализам.

Мултилатерализам је систем међународних плаћања када се потраживања остварена извозом у једној страни земљи могу користити за плаћања по основу увоза у тој земљи, али и у било којој другој земљи, без ограничења. **Заснива се на конвертибилности валута.** Конвертибилност валута обезбеђује најповољније услове трговине јер се може куповати тамо где је најјефтиније, а продавати где је најскупље. Власници конвертибилних валута, било домаћи или страни, имају сигурност у њихово поседовање јер су оне прихватљиве и опште признате, па их стога могу користити за куповину и плаћање било које робе или услуге на свету или их могу чувати као богатство. Услови конвертибилности валуте су: развијеност националне привреде, висок ниво дохода по глави становника, конкурентност на светском тржишту у дужем временском периоду, уравнотежен или активан платни биланс у дужем временском периоду, стране девизне резерве на адекватном нивоу.

Билатерализам је систем меународних плаћања када се потраживања остварена извозом у једној страни земљи могу искористити за плаћања по основу увоза роба и услуга само према тој земљи где су и остварена. **Заснивају се на билатералним споразумима две земље које немају конвертабилне валуте.** Код овог система плаћања се на нивоу две државе уговара увоз и извоз на годишњем нивоу, који подразумева једнакост дуговања и потраживања у њиховим трговинским билансима, а примењује се клириншки начин

плаћања. То значи размена роба са робних листа - списак свих роба које ће се размењивати у оба правца у периоду од најчешће годину дана, на нивоу држава, при чему увозници и извозници плаћају односно наплаћују своја потраживања у домаћим валутама у својим земљама. Клиринг је практично међусобно пребијање дуговања и потраживања земаља трговинских партнера, изражених у заједнички договореној валути. Овај систем међународних плаћања се данас скоро више и не користи у свету, и у нашој земљи. Уместо билатералних споразума се користе споразуми са клаузулом највећег повлашћења или везани послови плаћања робе робом.

11.2 Средства међународних плаћања - валуте и девизе

Средства међународних плаћања могу бити:

- **Валуте** - ефективни новац било које земље света у облику кованог новца или папирног новца (банкноте). Ретко се користе као готов новац, најчешће у туристичке сврхе или за службена путовања. Чешће се уместо њега користе чекови и кредитне картице. Они приликом плаћања у страниој земљи могу заменити готов новац или се помоћу њих до њега лако може доћи. Уместо у валутама, сва међународна плаћања се обављају првенствено девизама.
- **Девизе** - сва новчана потраживања у страним валутама, која физичка или правна лица имају на својим рачунима у банкама у страниој валути, као и ефективни страни новац, а могу се користити за: подизање готовине са девизног рачуна или плаћање чековима, меницама, налозима, електронски и сл. у страниој валути. Сва плаћања, физичких и правних лица, према иностранству се обављају преко банака (око 90%), при чему се приливи девиза остварују: извозом робе и услуга, приливом капитала у разним облицима из иностранства и дознакама радника из иностранства, а одливи девиза се остварује: увозом робе и услуга, пласманом капитала у разним облицима у иностранство и плаћања грађана према иностранству са њихових девизних рачуна.

Када валута једне земље пређе у другу земљу, она губи својство законитог средства плаћања, али не и своју вредност. Она постаје роба као и свака друга и њена цена се формира под утицајем понуде и тражње за њом. **Цена валуте - девизе једне земље изражена у валути друге земље назива се девизни курс. Он показује колико се јединица домаће валуте размењује за јединицу стране валуте, нпр: 1 € = 118 РСД.** Девизни курс представља везу између домаћих и страних цена. Захваљујући њему цене иностраних роба и услуга могуће је изразити у домаћој валути. Исто тако, цене домаћих роба и услуга могуће је исказивати у страниој валути. То је његова основна функција. Тиме се омогућава поређење цена и препознавање производа који су конкурентни и могу се звозити, односно производи који су у иностранству јефтинији, па их треба увозити. Међутим, девизни курс може вршити ову функцију само ако је реални и у равнотежи.

Овакав курс се формира слободно на девизном тржишту под утицајем понуде и тражње девиза, конвертабилних валута.

11.3 Међународни платни промет

Платни промет у земљи или унутрашњи платни промет обухвата сва плаћања која се реализују између домаћих (правних и физичких) лица. Платни промет у земљи се реализује у складу са националним прописима који уређују ову материју и са прописаним инструментима платног промета. **Платни промет са иностранством, односно међународни платни промет, обухвата сва плаћања и наплате између физичких и правних лица једне земље са лицима која се налазе у другим земљама, без обзира на основ по коме се врши плаћање и наплаћивање (по основу увоза и извоза робе и услуга или по основу финансијских трансакција, превоза путника и робе, туризма и др.).** Платни промет са иностранством се реализује у складу са Законом о девизном пословању који свака земља доноси за себе.

У платном промету са иностранством, за разлику од платног промета који се одвија унутар једне земље (унутрашњи платни промет), не постоји универзално законско средство плаћања које је прихваћено у свим земљама. **Платни промет са иностранством обавља се у различитим уговореним националним валутама, а према склопљеним платним споразумима и аранжманима између држава које учествују у плаћању, или према комерцијалним уговорима увозника и извозника уколико такви међудржавни аранжмани не постоје.**

Саму технику платног промета са иностранством прописује Централна банка земље. **Оперативно се спроводи између пословних банака у земљи и иностранству, које су овлашћене институције за ову врсту посла. Банке са одабраним банкама у другим земљама закључују посебне споразуме о међусобној сарадњи. Таквим споразумом између банака се успоставља пословни коресподентски однос, а такве банке се називају коресподентске банке. Једна банка код друге отвара рачун. Увозници и извозници дају налоге за наплату или плаћање својим банкама, а оне их извршавају преко својих коресподентних банака у иностранству, преко контокоректних рачуна.**

Данас је техника међународног платног промета толико усавршена, да се преношење средстава између свих земаља света може извршити за мање од једног дана. Реч је о **електронском преносу налога - SWIFT**. Платни промет са иностранством спада у групу посредничких банкарских послова, где се банка појављује као посредник у своје име, а за рачун комитената. У нашој земљи платни промет са иностранством обављају овлашћене пословне банке, а за потребе државе и њених органа Народна банка Србије.

Најзначајнији инструменти међународног платног промета су:

- Међународна банкарска гаранција,

- Међународна банкарска дознака,
- Међународни документарни акредитив,
- Међународна меница,
- Међународни чек,
- Међународно кредитно писмо,
- Међународне кредитне катрице,
- Међународни документарни инкасо.

12. Обрачунска плаћања

Под обрачунским обликом плаћања подразумевају се она плаћања у којима се обавезе измирују правима из потраживања, тако што се врши њихово међусобно обрачунавање. У оквиру обрачунског облика плаћања постоји више начина плаћања, односно извршавања међусобних дужничко-поверилачких односа учесника у платном промету:

- поравнањем (компензацијом),
- уступањем потраживања (цесијом),
- упућивањем (асигнацијом) и
- преносом хартија од вредности.

Компензација представља један од начина гашења облигација (обавеза), односно престанак узајамних обавеза путем поравнања једне другом. Она се може спроводити када две стране имају једна према другој у исто време и положај дужника и положај повериоца. Уместо да свака од них изврши према оној другој своју обавезу, врши се поравнање дугова и то до износа дуга који је мањи.

Цесија је уступање потраживања, односно пренос права потраживања са повериоца на друго лице. Она настаје уговором између повериоца, као носиоца права потраживања и лица на које се преноси право потраживања. За пуноважност цесије потребна је сагласност и старог и новог повериоца. У цесији учествују три стране:

- поверилац који уступа своје потраживање (цедент, уступалац),
- нови поверилац на кога се преноси потраживање (цесионар или пријемник) и
- дужник по потраживању (цесус).

Дужник у цесији, своју обавезу испуњава плаћањем. Он подноси банци налог за пренос средстава са свог рачуна на рачун новог повериоца-цесионара. Цедент издаје налог за пренос којим се евидентира одређени износ средстава на терет и у корист његовог рачуна.

Асигнација представља обрачунско плаћање којим једно лице, упутилац (асигнант) овлашћује друго лице, упућеника (асигнат) да за његов рачун измири обавезу трећем лицу, примаоцу упута (асигнатар). Да би била правоснажна, на асигнацију морају да пристану

сва три клијента. Асигнатар стиче право да захтева од асигната измирење обавезе тек када он изјави да прихвата упут. Тада настаје нови облигациони однос између асигната и асигнатара који је независан од односа између асигнатара и асигнанта.

У асигнацији може учествовати и већи број субјеката, при чему је један учесник само поверилац, а један је само дужник, док сви остали учесници имају међусобни дужничко-поверилачки однос. Асигнација се не може извршити уколико је рачун асигнанта блокиран.

ЗАДАЦИ ЗА ВЕЖБАЊЕ:

1. Ситуација:

Власник си туристичке агенције „Сунце“, која треба да изврши плаћање ради резервације смештаја, хотелском предузећу „Месец“, у износу од =1.400.000 rsd. На рачуну имаш 1.200.000 rsd, а недостајућих 200.000 rsd позајмљујеш од своје банке „Новчићи“ у форми „дозвољеног минуса“. Представи шемом настали дужничко-поверилачки однос, и обележи и наведи све елементе платног промета.

Простор за рад

1. Дужник:
2. Поверилац:
3. Учесник платног промета:
4. Носилац платног промета:
5. Посредан новчани ток:
6. Непосредан новчани ток:
7. Готовинско плаћање:
8. Безготовинско плаћање:
9. Кредит:
10. Унутрашњи платни промет:
11. Платни промет са иностранством:
12. Врста рачуна:
13. Облик платног промета:
14. ...

2. Задатак процене тврдње

Редни број тврдње	Тврдња	Тачно	Нетачно	Образложење
1	Основана је као Привилегована Народна банка Краљевине Србије 1694. год.			
2	Закон о Народној банци Србије ступио је на снагу 19.07.2033.год. и њиме су дефинисани положај, организација, овлашћења и функције Народне банке Србије.			
3	Издавање (емисија) новчаница и кованог новца једна је од основних функција сваке пословне банке.			
4	Народна банка Србије самостално води политику курса динара			
5	1694. године, Београдска берза је почела са радом.			
6	Прве банкесу: Banka di Genove, основана 1820. године и Casa di Sant Georgio, основана 1907. године.			
7	У Србији прва банка основана је 1862. године, под називом Војвођанска банка.			
8	У развијеним економијама банке се оснивају као ортачка друштва, што је случај и са оснивањем банака у нашој земљи.			
9	Сврха осигурања имовине јесте изазивање штете која настане на тој имовини.			

10	Основна начела имовинског осигурања јесу да накнада из осигурања може бити већа од стварне штете и да права из осигурања може имати само лице које је у тренутку настанка штете имало материјални интерес да се она догоди.			
11	Вредност инвестиционе јединице израчунава се тако што се нето вредност фонда подели са укупним бројем пахуљица.			
12	Успешност фонда може бити загарантована и претходно пословање фонда је гарант будућих резултата			
13	Добровољни пензијски фондови се користе искључиво за пензијску штедњу.			
14	Свако домаће или страног физичко лице не може да буде члан једног или више фондова, мора да буде запослено и мора лично да уплаћује допринос,			
15	Док су брокери само посредници у трговању, односно послују у туђе име, а за рачун клијента, купују и продају хартије од вредности, дилери тргују у своје име и за туђ рачун.			
16	Лиценцу за рад брокерско дилерског друштва издаје Министарство просвете а такође издаје и дипломе којима физичко лице може стећи звање брокера			

17	Једино се преко мењачница може вршити продаја или куповина хартија на Београдској берзи			
18	Лизинг је исто што и кредит.			
19	Београдска берза је посредник.			
20	НБС не сме никада да кредитира државу.			

3. Задатак процене тврдње-Платни промет

Редни број тврдње	Тврдња	Тачно	Нетачно	Образложење
1	Платни промет се дефинише као сва искључиво готовинска плаћања учесника у платном промету, а посредством носилаца платног промета.			
2	Носиоци платног промета су Народна банка, пословне банке и радње без својства правног лица са обавезом вођења пословних књига.			
3	Учесници у платном промету у земљи су: правна лица, пословне банке и физичка лица.			
4	Унутрашњи платни промет обавља се у националним границама у страном новцу.			
5	Међународни платни промет подразумева сва плаћања која се обављају између лица која се налазе у две или више држава и то у иностраној валути.			

6	Код безготовинског платног промета плаћање се врши задржавањем новчаног износа на рачуну дужника.			
7	Код посредног платног промета поред платиоца и примаоца, укључене су још једна или више организација преко којих и помоћу којих се врши сама исплата, тј. наплата.			
8	Под готовинским обликом плаћања подразумевају се сви они облици плаћања који се врше без присуства готовог новца (новчанице или ковани новац).			
9	Безготовински начин плаћања се обавља преносом средстава са рачуна једног на рачун другог корисника средстава.			
10	Клиринг обављају „овлашћене“ пословне банке.			
11	У Србији клиринг обавља Београдска берза.			
12	Посредан новчани ток подразумева само готовинска плаћања.			
13	Непосредан новчани ток подразумева само готовинска плаћања.			
14	Посредан новчани ток подразумева готовинска и безготовинска плаћања.			
15	Непосредан новчани ток подразумева готовинска и безготовинска плаћања.			

4. Вежбање-платни промет

1. Према Закону о платном промету (ступио на снагу 01.01.2003.год.) платни промет се дефинише као: _____

2. Платни промет у земљи подразумева _____

3. Међународни платни промет подразумева _____

4. Под новчаним током се подразумева _____

Непосредни новчани ток подразумева:

а) постојање посредника између купца и продавца,

б) непостојање посредника између купца и продавца,

а посредни новчани ток подразумева:

а) постојање посредника између купца и продавца (платни промет),

б) непостојање посредника између купца и продавца (платни промет).

5. Облици платног промета су:

а) компензација б) клиринг в) асигнација г) жиро-промет д) цесија

6. Наведи рачуне у платном промету:

_____ ,

_____ .

7. Повежи стрелицама облике платног промета и земље њиховог настанка:

Шпанија	асигнација
Италија	цесија
Украјина	клиринг
Енглеска	компензација
Србија	жиро-промет

8. Опиши готовинска плаћања у платном промету (наведи примере):

9. Опиши безготовинска плаћања (наведи облике и објасни):

10. Објасни разлику између пословних рачуна:

11. Опиши контокорентни кредит:

12. Наведи носиоце платног промета:

13. Наведи учеснике у платном промету:

14. Посредан новчани ток обухвата:

- а) само неготовинска плаћања
- б) само готовинска плаћања
- в) готовинска и неготовинска плаћања

Заокружи тачан одговор.

15. Непосредан новчани ток:

- а) само неготовинска плаћања
- б) само готовинска плаћања
- в) готовинска и неготовинска плаћања

Заокружи тачан одговор.

16. Наведи послове платног промета, које обављају пословне банке:

17. Ситуација: Власник си привредног друштва „Свет“, која треба да изврши плаћање за купљену робу, привредном друштву „Космос“, у износу од =2.750.000 rsd. На рачуну имаш 2.250.000 rsd, а недостајући износ позајмљујеш од своје банке „Каматица“ у форми кредита по текућем рачуну. Представи шемом настали дужничко-поверилачки однос, и наведи и објасни све елементе платног промета.

5. ИНСТРУМЕНТИ ПЛАТНОГ ПРОМЕТА

Ситуација: Власник/ца си Трговинске радње „ДУЊА“ из Параћина, ул. Милана Ракића бр. 171/2, (бр. рачуна 355-4376000108-49). Депоновао/ла си потпис код банке ради располагања средствима на текућем рачуну.

1а) Треба да извршиш плаћање за купљену робу предузећу „КУПИНА“, у износу од =1.944.500 rsd. На рачуну имаш =1.500.000 rsd, а недостајући износ позајмљујеш од своје банке „Каматица“ у форми „дозвољеног минуса“. Представи шемом настали дужничко-поверилачки однос, и обележи и наведи све елементе платног промет (ради на другој страни овог листа).

1б) Извршио/ла си на данашњи дан уплату пазара, у износу од =29.565,00 rsd. Шифра плаћања 166. Попуни одговарајући налог.

1в) На основу примљеног Решења о накнади за градско грађевинско земљиште бр. 13/2-3452-2013, извршио/ла си уплату у износу од =9.380,00 rsd у корист рачуна Пореске администрације општинске управе Општине Параћин (бр.рачуна 840-741534843-98). Модел 97, позив на број (одобрење) 260771008986728923. Шифра плаћања 223. Попуни одговарајући налог.

1г) За потребе одласка радника на службени пут, подигао/ла си на данашњи дан, новац са рачуна у износу од =19.050,00 rsd. Шифра плаћања 140. Попуни одговарајући налог.

1д) Истог дана платио/ла си у корист рачуна књиговодствене агенције „Конто“ из Параћина, ул. Београдска бр. 34 (бр.текућег рачуна 335-55443600779987-21) по фактури бр. 3/13 за месец март износ од =12.000,00 rsd. Позив на број (одобрење) 3/13. Шифра плаћања 220. Попуни одговарајући налог.

1ђ) Ради наплате продате робе, примио/ла си 2 чека грађана, издата у Војвођанској банци вредности =10.000 rsd. Достављаш их на наплату Војвођанској банци (бр. рачуна 355-29538000006543-56), уз спецификацију чекова и одговарајући безготовински инструмент платног промета. Шифра плаћања 283. Попуни одговарајући налог.

2а) Којо Никола из Београда, ул. Срђана Драгојевића бр. 52, на данашњи дан, подигао је готовину са свог рачуна у износу од =67.000,00 rsd (бр. рачуна 983-905023145). Бр. л.к. 178945. Шифра плаћања 189. Попуни одговарајући налог.

2б) Истог дана Којо Никола извршио је готовинску уплату на основу примљеног Решења о порезу на имовину у износу =310.870,00 rsd, у корист рачуна Пореске администрације општине Београд (бр. рачуна 780-713121843-95). Модел 97, позив на број (одобрење) 120771008968111111. Шифра плаћања 135. Попуни одговарајући налог.

6. МЕНИЦА-ВЕЖБАЊЕ:

1. Власник/ца си хотелског предузећа „Дуга“ из Параћина. Да би могао да извршиш доспелу обавезу (да платиш) према снабдевачу храном, есконтујеш меницу коју си примио/ла пре 60 дана од туристичке агенције „Фортуна“ из Ћуприје, а која гласи на 1.000.000 рсд. До датума доспећа менице на наплату остало је још 30 дана. Меницу есконтујеш у „Комерцијалној банци“ уз есконтну стопу од 15% на годишњем нивоу.

а) Објасни појам ЕСКОНТОВАЊЕ

б) Израчунај износ есконта

в) Колико ће банка уплатити на твој рачун, после наолате есконта?

2. Власник/ца си хотелског предузећа „Дуга“ из Параћина. Располажеш меницом коју си примио/ла 10.11.2012.године, гласи на 700.000 rsd, а која доспева на наплату 10.03.2013.године. Ти си издао меницу 10.12.2012. године која доспева на наплату 10.03.2012.године, а гласи на износ 1.340.000 rsd. Твоју меницу је акцептирала банка „Прима“. Дана 10.03.2013.године, на твом рачуну је 5.000 rsd.

а) Дефиниши акцептирање као меничну радњу

б) Објасни које лице ће у овом случају извршити исплату меничне обавезе и у ком износу

3. Власник/ца си хотелског предузећа „Дуга“ из Параћина. Ради извршавања обавезе према трговинском предузећу „РАХ“ из Параћина, издао/ла си меницу са роком доспећа 60 дана, која гласи на 500.000 rsd. Меницу је акцептирала твоја банка „Војвођанска банка“. После 30 дана предузеће „РАХ“ из Параћина преноси меницу на предузеће „Лазаревић“ из Параћина ради исплате купљеног воћа и поврћа.

а) Дефиниши меничну радњу насталу између предузећа „РАХ“ из Параћина и предузећа „Лазаревић“ из Параћина

б) Објасни које лице и зашто врши плаћање када меница доспе на наплату

в) Објасни да ли менична радња између предузећа „РАХ“ из Параћина и предузећа „Лазаревић“ из Параћина, има негативан утицај на хотелско предузеће „Дуга“ из Параћина.

4) Власник/ца си хотелског предузећа „Дуга“ из Параћина. Стање на твом текућем рачуну на дан 04.02.2013.године је 23.000 rsd. Истог дана примаш меницу која доспева на наплату за 15 дана, а гласи на 800.000 rsd. Сутра мораш да исплатиш обавезу према трговинском предузећу „Палма“ из Јагодине у износу од 800.000 rsd.

а) Која су два начина да исплатиш обавезу коришћењем менице коју поседујеш

б) Објасни која од две меничне радње је за тебе исплативија.

5. Власник/ца си хотелског предузећа „Дуга“ из Параћина. Због дуга према предузећу „Идила“ из Београда, издао си меницу на 700.000 rsd, коју је авалирала твоја банка „Српска банка“. На дан доспећа менице, стање на твом рачуну је 1.240.000 rsd.

а) Објасни које лице и зашто плаћа меничну обавезу?

6. Власник/ца си хотелског предузећа „Дуга“ из Параћина, ул. Зеленгорска бр. 8. Купујеш прехранбене производе од трговинског предузећа „Good food“ из Параћина, ул. Војводе Мишића бр. 46. Ради исплате купљене робе издајеш на данашњи дан меницу у вредности од 1.000.000 rsd. Меница доспева на наплату 04.04.2013. године. Због дуга који има према твом предузећу у вредности од 1.000.000 rsd, вучеш меницу на предузеће „Јабука“ из Параћина, ул. Краља Петра бр. 11, које постаје главни менични дужник. Плаћање је у Комерцијалној банци у Параћину.

Попуни меницу.

7. Предузеће „Мачва“ из Шапца, ул. Змај Јовина бр. 9, власника Јанка Јанковића издала је за купљену робу меницу 06.12.2012.године која гласи на 5.000.000 rsd, а која доспева на наплату 06.03.2013.године. Меницу је трасирана на Текстилно предузеће „Сава“ из Крушевца, ул. Југ Богданова бр. 9. Плаћање је у Војвођанској банци у Крушевцу. Меницу је примило предузеће „Авала“, ул. Цара Душана бр.6 из Београда.

Попуни меницу.

7. МЕНИЦА - ВЕЖБАЊЕ

1. Запослен си у финансијско-рачуноводственој служби ПД „Ментор“ Шабац на пословима наплата и плаћања. Треба да уговориш плаћање по основу купљене робе од ПД „Давид“ Ниш. Одлажеш плаћање на период од 45 дана и продавац тражи меницу која гласи на 10.000.000,00 динара, у сврху обезбеђења плаћања којом ће његово потраживање бити максимално покривено.

а) Дефиниши наведену врсту менице коју издајеш ПД „Давид“ Ниш.

б) Објасните меничне радње којима можете да учините меницу сигурнијом за повериоца.

2. Запослен си у ПД „Спектрум“ Шабац у финансијској служби. На основу дуговања издао си меницу 20.05.2013. године ПД „Азала“ Шабац на износ од 900.000,00 динара са роком доспећа 90 дана. Меницу је авалирала ваша пословна банка „Савацијум“ Шабац, у питању је делимичан авал. На дан доспећа менице стање на текућем рачуну је 700.000,00 динара.

- а) Дефиниши авалирање менице
- б) Ко учествује у плаћању меничне обавезе у наведеној ситуацији?
- в) Објасни зашто наведени учесници у послу са меницама плаћају обавезу и у ком износу.

3. Запослен си у ПД “Спектрум” из Шапца ангажован на пословима у финансијско-рачуноводственој служби. 16.04.2013. године примили сте меницу са роком доспећа 01.06.2013. године на износ 230.000,00 динара. Истог дана предузеће је издало меницу са роком доспећа 01.06.2013. године на износ 620.000,00 динара. Дана 01.06.2013. године стигао је извод од претходног дана који показује стање на текућем рачуну од 1.800.000,00 динара. Директор захтева од тебе извештај о стању на рачуну за 01.06.2011. године ради нове набавке рачунара.

- а) Објасни утицај издатих и примљених меница на салдо текућег рачуна.
- б) Израчунај стање на текућем рачуну на дан 01.06.2011. године.

4. Запослен си у ПД “Техномобил” из Шапца, ангажован на пословима у финансијско-рачуноводственој служби. 20.05.2013. године примили сте меницу са роком доспећа 01.06.2013. године на износ 230.000,00 динара. Предузеће је раније издало меницу са роком доспећа 01.06.2013. године на износ 620.000,00 динара коју је акцептирала ваша пословна банка “Каматица”. Дана 01.06.2013. године стигао је извод од претходног дана који показује стање на текућем рачуну од 0 динара.

- а) Дефиниши акцептирање као меничну радњу
- б) Објасни пун акцепт
- в) Објаснити које лице у овом случају врши исплату меничне обавезе и у ком износу

5. Радиш у ПД „Мега“ Шабац на пословима плаћања у финансијско – рачуноводственом сектору. Ваше предузеће одлучило је да поднесе на есконт меницу, која гласи на 1.000.000,00 динара а коју је издало ПД „Микро“ Нови Сад. Пословна банка акцептант је „Еуробанка“

- а) Дефиниши есконтовање менице
- б) Шта се дешава са меничним износом приликом есконтовања менице?
- в) Учеснике у овом послу назови именима лица према Закону о меници

6. Радиш у ПД „Сунце“ Шабац на пословима плаћања у финансијско – рачуноводственом сектору. Ваше предузеће одлучило је да поднесе на есконт меницу, која гласи на 1.000.000,00 динара а коју је издало ПД „Термо“ Нови Сад, и то 40 дана пре рока доспећа, уз есконтну стопу 10% на годишњем нивоу.

- а) Објасни шта је есконтовање менице.

- б) Прикажи поступак и израчунај износ есконта.
- в) Прикажи износ који ће бити пребачен на рачун повериоца након извршеног есконта.

7. Запослен си у ПД “Кормило“ Београд и обављаш посао наплате и плаћања. Издали сте меницу у корист ПД “Профит“ Нови Сад. Меницу је акцептирала пословна банка „Каматица“. Рок плаћања менице је 90 дана, ПД “Профит“ преноси меницу у корист ПД “Спектрум“ Шабац после 45 дана.

- а) Дефиниши меничну радњу која настаје у пословном односу између ВПД “Профит“ и ПД “Спектрум“.
- б) Објасните ко је и зашто главни менични дужник у овом случају.
- в) Процени и објасни да ли извршена менична радња има негативне последице по ПД “Кормило“ Београд у ком си запослен/а.

8. Запослен си у ПД „Лили“ из Јагодине и обављаш послове плаћања и наплате. Извод од 01.04.2013. показује да је стање на текућем рачуну 50.000,00 динара. Истог дана стигла је меница од 200.000,00 динара која доспева за 30 дана. Сутрадан мораш да измириш обавезу према добављачу у износу од 200.000,00 динара. Немаш довољно времена да од банке или другог узмеш позајмицу.

- а) Предложи два начина да измириш доспелу обавезу.
- б) Објасни како се предложеним начинима измирује конкретна обавеза.
- в) Образложи која од две предложене меничне радње је исплативија за ВПД „Лили“.

9. Запослен/а си у ПД “Спектрум“ из Шапца. Ангажован/а си на пословима у финансијско-рачуноводственој служби. Купац ПД “Соларис” Лозница који дугује 200.000,00 динара, обавештава нас да није у могућности да у договореном року измири обавезу према нама, те нам шаље сопствену меницу, чији је рок доспећа 90 дана са каматом од 10%.

- а) Наведи све функције менице.
- б) Објасни ко ће платити меничну обавезу по истеку рока од 90 дана.
- в) Рачунски докажи који је интерес ПД „Спектрум“ да прихвати сопствену меницу ПД „Соларис“.

10. Запослен си у финансијској служби привредног друштва "Еко-спорт" Пирот. По основу дуговања издао си меницу на износ 500.000 динара. Меницу је авалирала пословна банка у којој имаш текући рачун. На дан доспећа менице стање на текућем рачуну је 400.000 динара.

- а) Ко ће платити обавезу по меници и зашто?

11. Запослен си у ПД „Хербленд“ из Горњег Милановца у финансијској служби. По изводу банке на дан 14. 05. 2013. год. стање средстава износи 117.000 динара. Дана 15.05.2013. године треба да платиш ПД „Биљана“ из Зајечара износ од 414.000 динара. Предлажеш да се за плаћање обавезе есконтује и меница која гласи на 300.000 динара са роком доспећа од 90 дана. Меница је примљена 15.03.2013. године. Есконтна стопа банке износи 2% на месечном нивоу. Објасни да ли доспели рачун може бити плаћен у целости на овај начин. Прикажи поступак рада.

12. Запослен си у финансијско-рачуноводственој служби ПД “Вили“, ул. Насерова бр.9, Краљево. Овлашћено лице је Ненад Крстић. Привредно друштво је издало меницу 01.04.2013. године на име вредности примљене у роби у износу од 100.000,00. Трасат је ПБ “Профит“ Београд, ул. Дунавска бр.46. Рок плаћања је 15.06.2013.године. Ремитент је ПД “Микро“, ул. Боре Станковића бр.23, Врање. Попуњену меницу банкарски службеник је вратио. Наведи и објасни разлоге због којих меница није прихваћена.

Република Србија У _____ 20 _____

износ

_____ ПЛАТИТЕ ЗА ОВУ _____ МЕНИЦУ

доспеће

ПО НАРЕДБИ _____ ИЗНОС ОД _____

износ - словима

ВРЕДНОСТ ПРИМЉЕНА У _____ И СТАВИТЕ ИСТУ У РАЧУН _____ ИЗВЕШТАЈ

ТРАСАТУ _____ ТРАСАТ _____

ПЛАЋАЊЕ _____

НАРОДНА БАНКА СРБИЈЕ

СЕРИЈА
AA55665234

Образложење: _____
